

BIJeenKOMST OP 10 DECEMBER 1948 TE 's-GRAVENHAGE

Voordracht gehouden voor de Vereniging ter beoefening van de
Krijgswetenschap
door de

Generaal-majoor van de Generale Staf b.d. D. A. VAN HILTEN.

Voorzitter: Zijne Excellentie Luitenant-Generaal b.d. C. A. PRINS.

De Voorzitter:

Excellentie, Dames en Heren. Ik open deze vergadering. Het is ons een voorrecht, hier aanwezig te mogen zien Z. Exc. de oud-Minister Mr. J. A. de Visser, Dr. W. Moll, Gemeente-archivaris als vertegenwoordiger van de Burgemeester van 's-Gravenhage, Kolonel A. Servais, Militair Attaché bij de Belgische Ambassade, de dames: mejuffrouw Mr. J. M. C. Romeyn, mevrouw E. A. C. Meylink van het bureau Coördinatie van het Directoraat der Bijzondere Rechtspleging en andere genodigden.

Alvorens het woord te geven aan de Generaal van Hilten, moge ik enige woorden wijden aan de nagedachtenis van ons oud-bestuurslid de Kapitein ter Zee J. P. H. Perks, die in de vorige week in het Marinehospitaal te Overveen is overleden en Maandag j.l. op Westerveld is ter aarde besteld.

Toen na de oorlog onze Vereniging hare werkzaamheden weder aanving, was de Kolonel Perks op aanbeveling van de Luitenant-Admiraal Helfrich dadelijk bereid, als vertegenwoordiger van de Koninklijke Marine in het Bestuur zitting te nemen. Ik zal altijd dankbaar blijven, het voorrecht te hebben gehad, met deze zeer bijzondere man te mogen samenwerken; hij was één en al activiteit, belangstelling en toewijding. In dit voorjaar moest hij als bestuurslid bedanken wegens zijne benoeming tot Commandant van H. M.'s *Jacob van Heemskerck*, ene benoeming waarmede hij zeer gelukkig was. Helaas heeft ene ernstige ziekte na weken van veel lijden een eind aan dit veelbelovende leven gemaakt. Ene deputatie van ons Bestuur is bij de teraardebestelling tegenwoordig geweest.

Wij zullen hem in eerbied blijven gedenken.

De radio vermeldde heden weder een drietal van onze militairen, een kapitein en twee soldaten, die ginds overzee bij de uitvoering van hun plicht zijn gesneuveld. Een woord van eerbiedige hulde zij hun daarvoor gewijd; zij hebben voor het Vaderland het hoogste offer gebracht.

Ik geef thans het woord aan de Generaal van Hilten voor het houden van zijn voordracht.

Mijnheer de Voorzitter, Excellentie, Dames en Heren.

Het Koninkrijk der Nederlanden is zowel in Europa als in Indonesië zeer nauw en pijnlijk betrokken geweest bij de geweldige historische gebeurtenissen van de 2e Wereldoorlog. Voor wat het Rijk in Europa betreft vallen hierbij verschillende episodes en tijdvakken te onderscheiden, welke zich als volgt laten aanduiden:

- a. De Duitse overval op Nederland in het tijdvak 10—19 Mei '40;
- b. De Duitse militaire bezetting van Nederland van Mei 1940—Mei 1945;
- c. De geallieerde opmars naar en in België met de gevechten aan het Albertkanaal in September 1944;
- d. De terugtocht van het Duitse 15e leger over de Scheldemonding uit België naar Nederlands gebied in September 1944;
- e. De geallieerde operaties „Garden” en „Market” met de z.g. slag bij Arnhem;
- f. De strijd in Zeeland en west Noord-Brabant met de gevechten om het bruggenhoofd Venlo;
- g. De strijd in de sector Aken met de bevrijding van Zuid-Limburg;
- h. De slag in het Rijnland;
- i. De geallieerde opmars in N.O. Duitsland waarbij het oostelijk deel van ons land werd bevrijd;
- j. De besprekingen te Achterveld, de capitulatie van het O.K.-Nord-West en de overgave van het Duitse 25e leger aan de Commandant van het Canadese 1e legerkorps te Wageningen.

Het wetenschappelijk peil van onze Vereniging laat niet toe, dat in haar bijeenkomsten de militaire gebeurtenissen uit de 2e Wereldoorlog *nitsluitend* vanuit geallieerd standpunt worden beschouwd, zoals in hier te lande en in het buitenland verschenen lectuur maar al te vaak is geschied. Voor een objectieve, critische beoordeling moet het gebeurde op een historisch verantwoorde wijze worden weergegeven, hetgeen alleen mogelijk is indien de gevechtshandelingen van beide tegenstanders tegenover elkaar worden gesteld en de achtergrond van de genomen maatregelen en beslissingen op een zelfde wijze wordt belicht.

Het is duidelijk, dat ik mij hedenavond daarom zeer zal moeten beperken en uit de veelheid van onderwerpen slechts enkele grepen kan doen, zonder me te veel in details te verdiepen, te meer daar voor een juist inzicht ook enige algemene beschouwingen niet achterwege kunnen blijven.

Onze bibliotheken beschikken over een zeer omvangrijke voorraad geallieerde oorlogslectuur, doch van Duitse zijde is hierover nog vrijwel niets gepubliceerd; daarom heb ik gemeend in mijn betoog het accent iets meer te moeten leggen op Duitse gevechtshandelingen en maatregelen, welke tot heden nog niet werden beschreven.

A

I

DE PERSOONLIJKE INVLOED VAN HITLER OP STRATEGISCH EN TACTISCH GEBIED

Bij het doen van historische navorsingen omtrent de achtergrond van gebeurtenissen uit de 2e Wereldoorlog stuit men doorlopend op de persoon van de Führer van het Duitse Rijk, terwijl bij het reconstrueren van de militaire operatiën steeds de overwegende invloed blijkt welke Hitler uitoefende op de voorbereidingen tot en het verloop van deze operatiën. Het is daarom gewenst bij het uit een militair wetenschappelijk standpunt beschouwen van de gebeurtenissen, afzonderlijk aandacht te schenken aan de man, die als Führer van het Duitse Rijk zulk een grote rol heeft gespeeld bij het wereldgebeuren.

Churchill kondigt hem in zijn memoires aan als korporaal Hitler, de maniak, fanatiek en geniaal, drager en exponent van de giftigste haatgevoelens, die ooit de menselijke ziel hebben verteerd.

En in de beschrijving van Douglas M. Kelley: „Een psychiater over de beklagden in Neurenberg”, lezen wij van Hitlers ingebeelde ziekten, van zijn pathologische behoefte aan steeds nieuwe geneesmiddelen en van zijn niet aflatend gevoel van vervolgd te worden, dat hij projecteerde op zijn eigen volk. Ook hoe hij gekant was en bleef tegen de zelfmoord, totdat (althans volgens Göring die er bij schijnt te zijn geweest) het aanschouwen van de gruwelijke foto's van Mussolini en zijn geliefde, geëxecuteerd en daarna aan de voeten opgehangen, een hevige uitbarsting van woede bij hem teweegriep, waarna hij zijn standpunt t.a.v. de zelfmoord zou hebben gewijzigd, uit angst voor een dergelijk einde wanneer hij levend in handen van zijn vijanden zou vallen. Kelley beschrijft Hitler op deze grond als een neuroticus op hysterische basis.

Hoe interessant deze en andere uitspraken ook zijn mogen, ik denk o.a. aan het werk van Gisevius „Bis zum bitteren Ende”, zij brengen niet de oplossing van de cardinale kwesties rondom de persoon van Hitler, de man van geringe afkomst en met slechts middelmatige schoolopleiding, die niettemin de schrijver was van „Mein Kampf”.

Dat hij door zijn ongeremdheid vrees kon inboezemen, laat zich begrijpen, doch het blijft een raadsel, dat hij een zo groot aantal intelligente lieden, waarvan velen met een geheel afwijkend politiek inzicht en werkelijk niet allen slavenzielen, heeft kunnen opzweepen tot ongelooflijke arbeidsprestaties, welke zoveel hebben bijgedragen om hem zelfs tijdelijk te maken tot de feitelijke atleenheerser over vrijwel geheel Europa, die het midden-oosten bedreigde zowel van Noord-Afrika uit als van de Balkan en de Kaukasus en die beschikte over leven en dood van de millioenen mensen in een gebied, dat zich uitstrekt van de Noordkaap tot de Pyreneeën en van de Atlantische Oceaan tot aan de Wolga.

Een bevredigende oplossing van het probleem Hitler is m.i. voorlopig stellig niet te verwachten en het is dan ook schoorvoetend, dat ik mij in het raam van ons onderwerp van deze avond verstout om de militaire zijde van dit probleem enigszins te benaderen. Hiervoor wil ik allereerst stilstaan bij de wijze waarop hij het opperbevel van de Wehrmacht en later bovendien tevens nog het opperbevel over het leger aan zich heeft getrokken.

Hitler wordt opperbevelhebber der Wehrmacht.

Gedurende de eerste jaren van het optreden van Hitler als Rijkskanselier was Generaal Werner von Blomberg minister van Oorlog en aangewezen opperbevelhebber. Blomberg was een idealist en neigde meer dan andere generaals over naar het nationaal-socialisme in een tijd, dat de Nazi-beweging een aantal idealisten aantrok. De toenemende macht van de Nazi's deed de generaals zich realiseren, dat zij teneinde hun positie te kunnen handhaven, een chef nodig hadden, die vastberadenheid combineerde met diplomatieke aanleg. Het bezit van beide kwaliteiten met zijn reputatie als goed strateeg, leidde er toe dat, op aandrang van de oudere generaals, Hindenburg in 1934 Von Fritsch benoemde tot Opperbevelhebber van het leger.

Inmiddels was in de partij de strijd om de macht begonnen tussen de S.A. van Röhm en de S.S. van Himmler, welke op 30 Juni 1934 werd beslist ten

gunste van de S.S. met het vermoorden en uitroeien van de S.A.-leiders op grote schaal. De Wehrmacht en de generale staf waren bij dit drama werkeloos gebleven.

Terwijl er in het hierop volgend tijdperk tussen von Blomberg en von Fritsch verwijdering ontstond omdat von Fritsch en zijn aanhang vonden, dat von Blomberg meer en meer door Hitler gehypnotiseerd werd en volgens hun mening niet voldoende opkwam voor de belangen van het leger, bereidde Himmler een tweede putsch voor. Thans moest beslist worden tussen de S.S. met Gestapo en het leger en daarvoor moesten de beide in functie zijnde hoogste legerautoriteiten verdwijnen. De crisis kwam in Januari 1938. Blomberg ging trouwen met Fräulein Eva Gruhn. Hitler gaf toestemming tot het huwelijk en trad met Göring daarbij als getuige op. Vermoedelijk wilde hij demonstreren, dat uit dit huwelijk zou blijken, dat de militaire leiders van het nationaal-socialistische Duitsland in sociaal opzicht zich identificeerden met het volk. De andere generaals namen aanstoot aan dit huwelijk van de maarschalk, doch protesten van die zijde werden voorkomen door..... Himmler.

Enkele dagen nadat Blombergs huwelijk had plaats gehad, presenteerde Himmler aan de Führer een politiedossier, hetwelk aantoonde, dat de bruid een gewezen prostitué was. Hitler was woedend, niet in het minst omdat hij zich belachelijk had gemaakt doordat hij bij het huwelijk van een vrouw van de straat als getuige had gefungeerd. Blomberg, onmiddellijk geschorst, ging op huwelijksreis met einddoel Java en ontving op Capri uit handen van een hem nagezonden officier Hitlers ontslagbrief. Om dit geval hangt nog steeds een waas van geheimzinnigheid. Enerzijds wordt vermoed, dat Himmler met deze vrouw voor Blomberg een val heeft uitgezet, waar de generaal maar al te gemakkelijk is ingevlogen. Anderzijds schijnt Göring bij het geval een twijfelachtige rol gespeeld te hebben. Göring heeft er zeker meer van geweten en stellig dit huwelijk in de hand gewerkt.

Voordat de vraag van benoeming van een opvolger aan de orde werd gesteld kwam Himmler met zijn volgende stunt. Hij kwam voor de dag met een tweede dossier waaruit bleek, dat generaal von Fritsch onder politietoezicht stond voor een homoseksuele aangelegenheid. Himmler had ook gezorgd voor een getuige en toen von Fritsch bij Hitler was ontboden werd deze uit een nevenvertrek te voorschijn gehaald om in tegenwoordigheid van de Führer te verklaren, dat de generaal de man in kwestie was. Von Fritsch werd ontslagen. Eerst na veel moeite en op krachtig aandringen van de oudere generaals werd hem toegestaan, dat de zaak door een militaire commissie werd onderzocht. Hierbij kwam vast te staan, dat het dossier betrekking had op een onbekende naamgenoot (zonder de „t") van de generaal. Von Fritsch werd volkomen gerehabiliteerd doch verdween toch van het toneel.

Algemeen wordt thans aangenomen, dat deze stunt er op gericht was, om te voorkomen, dat von Fritsch de opvolger zou worden van von Blomberg, waartoe alle redenen bestond. Himmlers bedoelingen hierbij waren uitsluitend om de weg te effenen voor een machtspositie van de S.S. met de Gestapo in de Staat boven het leger, doch Göring had daarnaast ook nog persoonlijke overwegingen. Generaal von Fritsch stond hem (nog slechts commandant van de luchtmacht) in de weg naar het opperbevel over de gehele Wehrmacht. De bom barstte echter anders dan Göring had gehoopt. Hitler verklaarde, dat hij het vertrouwen in de generaals had verloren en trok het Opperbevel aan zich.

Hitler neemt tevens het bevel over het leger in eigen hand.

Von Brauchitsch werd opvolger van von Fritsch als chef van het leger. Indien Hitler verwacht had, dat von Brauchitsch meer toegankelijk zou zijn dan von Fritsch voor politieke infiltratie in het leger dan is hij daarin teleurgesteld.

Reeds spoedig ontstonden er moeilijkheden. Nadat Hitler in de zomer 1938 zijn plannen gereed had, riep von Brauchitsch de oudere generaals op voor een conferentie en deelde hun mede, dat generaal Beck, de chef van de generale staf, een memorie had opgesteld, welke, indien zij met de inhoud accoord gingen, zou worden aangeboden aan de Führer. In het document werd betoogd, dat de Duitse politiek erop gericht moest zijn om oorlogsrisico te voorkomen, speciaal waar het kleine geschilpunten betrof zoals over het Sudetenland. De betrekkelijke zwakte van de Duitse strijdmacht werd aange-toond, meer in het bijzonder ten opzichte van de combinatie welke er tegen-over zou kunnen worden gesteld. Het legde er de nadruk op, dat zelfs indien de Verenigde Staten niet onmiddellijk deelnamen aan de oorlog, zij waarschijnlijk hun hulpbronnen zouden gebruiken om Duitslands tegenstanders te voorzien van wapens en uitrusting.

Toen Beck het stuk had voorgelezen stond von Brauchitsch op en vroeg of iemand van de aanwezigen tegenwerpingen wenste te maken voordat het naar Hitler zou worden gezonden. Niemand had er echter iets tegen in te brengen, zodat het ongewijzigd werd overhandigd. Het document maakte Hitler woedend en werd de voornaamste oorzaak van het ontslag van Beck en zijn vervanging door Halder.

Daar de regeringen van Frankrijk en Engeland nog minder gereed waren voor een oorlog, of bereid waren de strijd te riskeren ten behoeve van Tsjecho-Slowakije, kreeg Hitler te München zijn vordering op het Sudetenland zonder veel moeite toegewezen. Als gevolg van deze triomf werd het nog moeilijker om hem in toom te houden, met de bekende gevolgen welke leidden tot het uitbreken van de oorlog. Ondanks de tegenstellingen bleef von Brauchitsch echter op zijn post gehandhaafd. Eerst na zijn waarschuwingen vóór en tijdens de eerste wintercampagne in Rusland werd von Brauchitsch van zijn post ontheven en besloot Hitler uitsluitend zijn intuïtie te volgen en naast het algemeen opperbevel over de gehele Wehrmacht ook het opperbevel van het leger op zich te nemen.

Generaal Halder zegt in dit verband: Hitler was een mysticus, die neiging had, ook waar hij ze zelf niet veronachtzaamde, de betekenis van alle strategische regels te miskennen. Hitler verkondigde, dat verstand en kennis niets betekenden, tegenover een onbuigzame wil om te overwinnen en een medogen-loze najaging van het gestelde doel. Mystieke bespiegelingen maakten plaats voor normale beschouwingen over tijd, plaats en ruimte met zorgvuldige berekening van de sterkte van eigen krachten ten opzichte van die van de vijand.

General Feldmarschall von Küchler, die in 1940 het bevel voerde over het Duitse 18e leger bij de overval op Nederland, deelde mij het voorgaande jaar in het krijgsgevangenkamp voor Duitse generaals te Neustadt mede:

„Het ging ons in 1940 veel te voorspoedig, de geweldige successen benevelden Hitler, waardoor hij ertoe kwam geringschattend te betogen: „Jullie generaals maken altijd bezwaren en trachten mij te remmen!”

Een merkwaardig persoonlijk ingrijpen van Hitler vond reeds plaats in 1940 bij de vlucht van het Engelse expeditiekorps uit Duinkerken.

Op de 22ste Mei bereikte Guderians pantserkorps de stad Boulogne en op de volgende dag Calais. Diezelfde dag bereikte het pantserkorps van Reinhard het kanaal van Arras naar St. Omer en was daarmee Duinkerken de enige ontsnappingshaven, welke nog voor het Engelse expeditiekorps beschikbaar was, reeds op minder dan 20 mijl afstand genaderd. Op dat ogenblik bereikte von Rundstedt plotseling een telefoonbericht met het bevel van de Führer, dat de troepen van von Kleist aan het kanaal van St. Omer moesten halt houden. Von Rundstedt protesteerde doch als antwoord ontving hij het volgende korte telegram:

„De pantserdivisiën moeten blijven op middelbare artillerieafstand van Duinkerken, verkenning en veiligheidsmaatregelen alleen toege staan.”

Von Kleist besloot het bevel te negeren en door te stoten over het kanaal. Zijn pantsers drongen Hazebroek binnen en stootten door in de Engelse terugtochtlijn. Doch toen kwam een zeer uitdrukkelijke order om weer achter het kanaal terug te trekken en waren de Duitse pantsertroepen gedwongen werkeloos toe te zien dat onder hun ogen de Britten terugvloeden op Duinkerken.

Na drie dagen werd het verbod opgeheven en mocht er weer worden opgerukt, doch juist begon er weer vaart in de opmars te komen toen deze weer werd onderbroken door een nieuw bevel van Hitler. De pantsertroepen werden hierbij teruggenomen en zuidwaarts gezonden voor een aanval tegen een geïmproviseerde stelling van de Fransen aan de Somme.

Voor deze raadselachtige handelwijze werden aanvankelijk wel enige weinig steekhoudende redenen opgegeven, doch daar Hitler bij de invasie van Polen, van Frankrijk en later van Rusland ook tijdens de uitvoering zijn generaals steeds tot meerdere spoed aanspoorde, moesten er hogere motieven in het spel zijn geweest. De meeste Duitse generaals die hierover werden gevraagd waren ervan overtuigd, dat deze handelwijze deel uitmaakte van een politiek schema om het gemakkelijker te maken met de Engelsen tot een accoord te komen. Door de gevangenneming van het Britse Expeditiekorps te Duinkerken zou het Engelse volk in zijn eer zijn aangetast en dit hebben willen wreken. Hitler zou met het laten ontsnappen van het leger gehoopt hebben de Engelsen te winnen voor zijn vredesplannen. Deze verklaring van Hitlers diepere motieven is in overeenstemming met zijn eveneens zonderlinge talmende houding met betrekking tot de na de veldtocht in het Westen volgende plannen voor een invasie in Engeland, waarop ik nog nader terugkom. Lidell Hart, die dit probleem ook heeft onderzocht zegt hieromtrent: „Wat ook de ware verklaring mag zijn, wij (Engelsen) kunnen tenslotte tevreden zijn met het resultaat, want zijn aarzelingen brachten Englands redding op het meest critieke moment van zijn geschiedenis.” *)

De krijgsgeschiedenis geeft indrukwekkende voorbeelden van geniale bevelhebbers, die met een in getalsterkte aanzienlijk zwakkere strijdmacht uit een strategisch vrijwel hopeloze situatie een schitterende overwinning bevochten op een overmachtige tegenstander. Ik noem slechts de combinatie Hindenburg—Ludendorff bij Tannenberg en de Mazurische meren, alsmede Maarschalk Foch

---

*) Onmiddellijk na Duinkerken was er slechts één goed uitgeruste en geoefende divisie op het Engelse eiland beschikbaar n.l. de Canadese 1e divisie. Eerst in Augustus arriveerde de Canadese 2e divisie, terwijl de herbewapening van de uit Duinkerken teruggekomen troepen en het gereed komen van nieuwe divisies slechts langzaam vorderden.

in de slag aan de Marne. Met dit voor ogen kan men zich afvragen: wat waren dan de redenen, dat ondanks de aanwezigheid van beproefde aanvoerders de Duitsers in het laatst van de oorlog in Rusland en Frankrijk hebben gefaald. In de 1e Wereldoorlog weigerden de genoemde maarschalken zich gewonnen te geven, terwijl ook Hitler weigerde verlies te nemen, doch voor hem en het Duitse volk met de bekende gevolgen.

Strategische intuïtie gepaard met de strategie van berekening van de generale staf harmonisch uitgebalanceerd had met het vurige fanatisme van een Hitler tot een alles overwinnende combinatie kunnen leiden. Dat dit in de Duitse hogere leiding niet werd bereikt zal voor een deel wel moeten worden toegeschreven aan het volgende.

In Duitsland hebben censdeels de weinig politiek geschoolde Duitse generaals Hitler niet voor hun wagen kunnen spannen, terwijl anderzijds machtige stromingen in de partij hebben weten door te drijven, dat de Wehrmacht zo goed als geen invloed heeft uitgeoefend op de belangrijke politieke beslissingen. Hierdoor is de oude regel uit het oog verloren, dat het nastreven van politieke doeleinden mocht steunen op de betekenis van het militaire apparaat van de staat.

De adviezen van de generaals waren aanvankelijk steeds afwijzend; de desondanks behaalde verbluffende successen hebben echter niet nagelaten geleidelijk indruk te maken op de generale staf, welke weerklank vond bij het gehele hogere officierskorps. Dit gevoegd bij de uit traditie voortgekomen sterk gedisciplineerde inslag en begrip voor de diepe betekenis van de eed, gezworen aan de Führer als hoofd van de staat, maakte de hogere officieren over het algemeen tot blindelings gehoorzamende militaire dienaars van Hitler.

Hitler, op honderden kilometers van het strijdtoneel verwijderd, hield de beslissingen voor aanval, standhouden of teruggaan aan zich en afgezien van het al of niet juist kunnen beoordelen van een plaatselijke toestand werden zijn beslissingen ook beïnvloed door overwegingen van prestige of propagandistische aard. Niemand minder dan de General Feldmarschall van Rundstedt heeft de verhouding getypeerd door met betrekking tot de overmachtige invloed van Hitler op de operatiën en de hulpeloosheid van de aanvoerders te velde om strategische en tactische beslissingen te nemen mede te delen:

„De druk van achter was steeds verreweg sterker dan de druk in front. Als Oberbefehlshaber West was ik alleen gemachtigd om de wacht voor mijn Hoofdkwartier te laten aflossen.”

De gevolgen hiervan zijn dan ook niet uitgebleven en *deze persoonlijke invloed, welke Hitler uitoefende op strategisch en tactisch gebied is dan ook voor het Duitse Rijk in menig opzicht fataal geworden.*

II

DE OPERATIE „SEELÖWE” EN WAT DAARVAN MERKBAAR WAS IN NEDERLAND

Nadat in 1940 achtereenvolgens Nederland, België en Frankrijk hadden gecapituleerd en de Engelsen van het vasteland waren verdreven, deed Hitler op 19 Juli bij een Rijksdagrede in de Kroll-opera te Berlijn feitelijk een officieel vredesaanbod. Toen hierop niet werd ingegaan en de oorlog met Engeland dus voortgang moest hebben, werden er bevelen gegeven om voorberei-

dingen te treffen voor een invasie op het Engelse eiland, welke nog in 1940 zou moeten plaats vinden.

Op de 21ste Juli hield Hitler een conferentie met zijn hoogste bevelhebbers.

Na een inleiding, waaruit bleek, dat hij zich ernstig bezig hield met de vraag wat wel de redenen konden zijn, dat de Engelsens niet op zijn voorstellen ingingen, kwam hij op de kwestie van de invasie in Engeland. Hij wees er op, dat een overtocht over een door de vijand beheerste zee een gevaarlijke onderneming was, te meer daar hierbij niet op een strategische verrassing viel te rekenen en hij legde de nadruk op de moeilijkheden met betrekking tot de aanvoer van versterkingen en van de bevoorrading over zee, nadat de landing had plaats gehad. Hij stelde verder vast, dat volkomen meesterschap in de lucht verzekerd moest zijn alvorens te beginnen, doch dat het effect hiervan ook van het weer afhing. De hoofd-operatie moest dan ook half September beëindigd zijn, aangezien na dat tijdstip slecht vliegweer was te verwachten. Hij eindigde met te verklaren, dat indien het niet zeker was, dat de voorbereidingen dus begin September beëindigd konden zijn, andere plannen in beschouwing moesten worden genomen.

Deze toespraak en de verdere discussie, vooral van de zijde van de marine en het leger, ademen onmiskenbaar een zekere twijfel. Alleen de luchtmaarschalken met aan het hoofd Göring toonden vertrouwen te hebben in hun aandeel in de onderneming n.l. de dubbele taak: beheersing van de Royal Air Force en het beletten van een ingrijpen van de Royal Navy.

— Nu achteraf, is het interessant te weten, dat in die tijd de Britse Admirals even beducht waren voor de Duitse luchtmacht als de Duitse Admirals vreesden voor het ingrijpen van de Engelse vloot. —

Mogelijk hebben dan ook alleen de verzekeringen van de Luchtmacht de doorslag gegeven bij de beslissing om te beginnen met de voorbereiding voor een invasieplan naar Engeland hetwelk de schuilnaam kreeg van „Seelöwe”.

Zowel de marine als de landmacht begonnen hun voorbereidingen.

Over het operatieplan is lang en breed gedelibereerd. De Generaals wensten een invasiemacht van 39 divisies in te zetten, de marine verklaarde, dat met het oog op de transportcapaciteit en de beveiliging de eerste invasiegolf slechts sterk kon zijn 13 divisies; eerst wanneer de omstandigheden het toelieten zou de rest worden overgezet met tussenpozen in nog twee of drie golven. *) Ook over het landingsfront moesten de wenssen van de landmacht wijken voor de beperkte mogelijkheden van de marine.

Het 16e leger van Generaal von Busch zou de havens benutten van Antwerpen tot Boulogne, terwijl het 9e leger van Generaal Strauss zou afvaren uit de havens tussen de Somme en de Seine. Noord van de Theems zou niet worden geland. Het oorspronkelijke voornemen om het 6e leger van Generaal Reichenau op de Engelse kust te doen landen, westelijk van het eiland

*) Volgens een latere mededeling van Kolonel Generaal Frans Halder had men gedacht de invasie uit te voeren in drie fasen:

1e fase zou omvatten het overbrengen van het gros van de invasiemacht in drie opvolgende golven;

2e fase was voor het gros van de pantser- en gemotoriseerde divisies uit Hollandse havens en nog enige infanterie-divisies vanaf de Franse kust;

3e fase moest de rest overbrengen voornamelijk „Nachschub” voor het vormen van een groot bevoorradingscentrum.

Wight aan beide zijden van Weymouth om het schiereiland Decon-Cornwall af te snijden en op te rukken noordwaarts tot Bristol, moest worden losgelaten doch zou zo mogelijk later nog tot uitvoering komen.

Daar Generaal Student wegens zijn te Rotterdam opgelopen verwondingen in een hospitaal werd verpleegd, trad Generaal Putzier op als commandant van de luchtlandingsstroepen, n.l. de parachutisten-divisie en de 22e luchtlandingsdivisie, die te samen het XIe luchtkorps vormden.

De bedoeling was aanvankelijk volgens een plan door Putzier ontworpen om luchtlandingen te doen uitvoeren ter beveiliging van een bruggenhoofd bij Folkstone, ongeveer 20 mijl breed en 12 mijl diep. Deze droppingszone werd nauwkeurig door luchtwaarneming onder controle gehouden. Hierbij werd weldra opgemerkt, dat er hindernissen werden opgericht en de bruikbare landingsterreinen met palen en staken werden beplant. Toen ook de zekerheid werd verkregen, dat daar eveneens mijnevelden werden gelegd, rapporteerde Putzier, eind Augustus, dat de luchtlandingsonderneming volgens het plan niet meer uitvoerbaar was.

Student heeft medegedeeld, dat zijn plan geweest zou zijn om het XIe luchtkorps te gebruiken om vliegvelden veel dieper landinwaarts te veroveren met de bedoeling daarna infanteriedivisiën zonder zwaar materiaal door de lucht over te brengen, teneinde eendeels de Engelse kustverdediging in de rug aan te grijpen, en bovendien onmiddellijk naar Londen op te rukken. Hij rekende er op, dat één divisie door de lucht kon worden overgebracht in anderhalf à twee dagen.

In Nederland werden de voorbereidingen merkbaar doordat allerlei vaartuigen werden verzameld, welke op de meest vreemdsoortige wijze zogenaamd zeewaardig werden gemaakt. Door gedeeltelijke ondeskundigheid van de Duitsers en ook wel door gebrek aan medewerking van het met de scheepsbouw vertrouwd personeel werden hier zo goed als geen zeewaardige overtochts- en landingsvaartuigen verkregen. Er werd nog een proeftocht ondernomen uit Rotterdam en Dordrecht naar de Westerschelde over de binnenwateren met een grote vloot, bestaande uit een samenraapsel van vaartuigen van allerlei aard en klasse, al of niet omgebouwd. Deze proef bracht echter duidelijk aan het licht, dat voor een overtocht naar Engeland toch andere vaartuigen werden vereist, waarover men echter in onvoldoende mate beschikte.

Op de 17de September 1940 heeft de Führer „Seelöwe” voor onbepaald uitgesteld. Het schijnt, dat hij geen invloed heeft willen forceren en a.h.w. voor de eerste reële bezwaren van de marine is gezwich. Bekend is, dat Hitler, die zich steeds persoonlijk bemoeide met alle belangrijke operatiën en altijd invloed uitoefende op de voorbereidingen en de doorvoering ervan, zelfs wanneer het ging over detailkwesities, zich aan deze operatie weinig of niets heeft laten gelegen liggen. Van Duitse militaire zijde heeft men hierin willen zien, dat het Hitler nooit ernst is geweest met de operatie Seelöwe, omdat hij nog steeds hoopte toch wel met Engeland in het reine te komen en hij zijn blik reeds naar het oosten had gericht.

Dit werd mij bevestigd door de Duitse Generaal Student op 29 Januari 1947 bij een mijner besprekingen met hem over de Duitse oorlogsleiding. Zijn inzichten stemden overeen met uitspraken van Blumentritt en andere Generaals. Hitler, die zich steeds met alles persoonlijk bemoeide, betoonde weinig interesse in de plannen voor de operatie „Seelöwe” en deed geen

poging om vaart te zetten achter de voorbereidingen, hetgeen geheel in afwijking was met zijn gewone handelwijze. Vóór het begin van de invasie van Polen, van Frankrijk en later van Rusland, spoorde Hitler hen herhaaldelijk aan, doch bij deze gelegenheid bleef hij op de achtergrond. Hij schonk er nauwelijks aandacht aan. Generaal Blumentritt zegt: Omstreeks midden Augustus geloofde niemand van ons nog langer, dat hij het plan zou laten uitvoeren, en van September af werden de transportmiddelen verspreid.

III

DE DUITSE MAATREGELEN TEGEN EEN MOGELIJKE INVASIE IN HET WESTEN EN MEER IN HET BIJZONDER DE VERDEDIGING VAN DE HOLLANSE KUST

A. Algemeen

Nadat van de operatie „Seelöwe” was afgezien, werd van 19 September 1940 af in het Westen geleidelijk overgegaan van kustbewaking tot kustverdediging.

Tot goed begrip van de aan de verdedigingsmaatregelen in Nederland gelegen grondslag is het volgende in zeer ruime trekken gehouden algemeen overzicht van de Duitse voorbereidingen tegen een te verwachten invasie, gewenst.

Begin 1942 werden de Duitse troepen in Frankrijk samengevoegd in een nieuw gevormde legergroep „D” onder bevel van Maarschalk von Rundstedt, welke formatie een operatief commando bleef tot begin 1944, toen het Oberkommando „West” werd ingesteld.

De Maarschalk Karl Rudolph Gert von Rundstedt werd Oberbefehlshaber West en tot het Oberkommando kwamen te behoren de legergroep G, aan de Middellandse Zeekust en de golf van Biscaye en de legergroep B aan het Kanaal en de Noordzeekust van de Loire tot de Dollart.

Tot de legergroep B behoorde aanvankelijk ook het LXXXVIIIe legerkorps in Holland, hetwelk eind 1944 werd opgenomen in een nieuw gevormde legergroep „H”, zodat van dat tijdstip af von Rundstedt drie legergroepen onder zijn bevel kreeg, nl. H, B en G.

Over de wijze waarop tegen een eventuele geallieerde invasie met de vóór 6 Juni 1944 in het Westen beschikbare operatieve macht moest worden opgetreden, bestond tussen von Rundstedt en de commandant van de legergroep B, de Maarschalk Erwin Rommel, van de aanvang af een ernstig principiële verschil van inzicht. Rommel huldigde de mening, dat elke landingspoging in de kiem moest worden gesmoord en dus de invasie reeds op het strand zelf moest worden opgevangen, voordat de geallieerden op een of andere manier vaste voet op het land zouden hebben weten te krijgen en niet meer in zee waren terug te werpen. Dit achtte Rommel alleen mogelijk door alle Duitse krachten te concentreren in een strook van 10 tot 15 km diepte langs de kust. Het uitgangspunt van von Rundstedt was zijn overtuiging, dat de Atlantic Wall door zijn onvolmaaktheid een invasie niet zou kunnen voorkomen en er daarom sterke mobiele reserves bij de hand moesten blijven, om gebruikt te worden voor krachtige tegenaanvallen zodra de geallieerde plannen definitief waren onderkend.

Hij heeft te kennen gegeven, dat hij daarom als ideale oplossing gaarne had doorgevoerd, dat van elke divisie aan de kust een regiment in reserve bleef en verder elk legerkorps één divisie en elk leger twee of drie mobiele divisies in reserve hield. Bovendien achtte hij het nodig een pool van pantser- en gemotoriseerde divisies onder zijn directe bevelen in het binnenland beschikbaar te hebben, steeds gereed om ze daarheen te zenden waar zulks nodig was.

Geen van beide plannen is tot uitvoering gekomen. Onder invloed van het O.K.W. werd het uiteindelijke resultaat een minder gelukkig compromis, waardoor de voordelen, welke ongetwijfeld in elk der methodes waren aan te tonen, verloren gingen.

De eerste stoot bij een geallieerde invasie moest worden opgevangen door de z.g. Atlantic Wall. Het bevel over deze linie van versterkingen langs de kust van Frankrijk en België en Nederland stond direct onder de O.B.-West, doch het uitvoeren van de technische constructies behoorde tot de taak van de organisatie Todt. De sterkste gedeelten waren in Holland en aan het Nauw van Calais, terwijl in Normandië en Bretagne nog enige betrekkelijk sterke sectoren werden aangetroffen. Van het Zuidelijk gedeelte, waar op veldwerken werd vertrouwd, kon van een „Wall” zeker niet worden gesproken.

Langs de gehele linie kregen verschillende plaatsen en punten de bestemming van „Vesting” en vormden in het verdedigingsstelsel sterke weerstandskernen met de zwaarste kanonnen, meestal in beton-opstellingen en als regel bezet door de beste troepen. Zij moesten verdedigd worden „tot de laatste druppel bloed” en de vesting-commandant was persoonlijk met zijn hoofd verantwoordelijk gesteld, dat dit ook zou worden uitgevoerd. De instructies voor deze bastions kwamen regelrecht uit Berlijn in een serie van Führer's decreten. In Frankrijk waren dat o.a. Calais, Boulogne, Le Havre, Cherbourg, Brest, La Rochelle, Gironde en Toulon.

Von Rundstedt had zoals reeds vermeld niet veel vertrouwen in de Atlantic Wall; hij zag meer heil in een bewegingsoorlog en poogde dan ook steeds in enige vorm een min of meer krachtige reserve midden in Frankrijk te concentreren, hetgeen alleen mogelijk was binnen het raam van boven bedoeld compromis en beperkt bleef tot enkele pantserdivisies, welke bovendien nog slechts in gevecht mochten worden gebracht na verkregen machtiging van het O.K.W. te Berlijn. Niettemin werden de meest uitgebreide maatregelen genomen om de Geallieerden omtrent de genomen verdedigingsmaatregelen te imponeren. Een intense propaganda over de onoverwinnelijke Atlantic Wall werd opgezet.

Dit ging gepaard met het aanleggen van schijn-mijnenvelden en door kaarten en opgaven te laten circuleren aangevende geweldige betonwerken en mijnenvelden, welke dan in handen werden gespeeld van de geallieerden door middel van Duitse agenten in Parijs en Zwitserland.

Bovendien werd de indruk gegeven, dat er veel meer divisies zich in het westen bevonden dan werkelijk het geval was. Dit geschiedde op verschillende ingenieuze manieren. Plaatselijke autoriteiten kregen opdracht voorbereidingen te treffen voor de aankomst van een nieuwe divisie, daarvoor werden dan verkenningen verricht en gebouwen gevorderd, terwijl er tenslotte slechts een oefening plaats vond of aanvullingstroepen dan wel een reeds aanwezige divisie door de plaats trok met een kort oponthoud.

Kwam er werkelijk een divisie uit het oosten aan, dan wist men dit te doen voorkomen of het er twee waren. Zo intens werd dit doorgevoerd, dat het

nodig was op het hoofdkwartier van de O.B. West afzonderlijke staten aan te houden van de werkelijke en gefingeerde divisieën.

Op stafkaarten werden de werkelijke divisies met rood aangegeven, terwijl de niet bestaande in blauwe kleur werden ingeschetst. Zelfs aan de Japanse gezant te Vichy werden dergelijke stafkaarten met vervalste opgaven ter hand gesteld om zowel hem als zijn regering in slaap te sussen in een gevoel van veiligheid voor wat de sterkte der Duitse troepen in het westen betrof.

Dat ook aan geallieerde zijde deze propaganda zijn uitwerking niet heeft gemist moge blijken uit Eisenhowers Mémoires (VI). Wij lezen daar met betrekking tot het maken van het Engelse eiland tot de hoofdbasis om vandaar uit de aanval op de westkust van het Europese vasteland te beginnen:

„Sommige van onze zeer ervaren militairen hadden namelijk de vaste overtuiging, dat de versterkte kust van Europa nooit met succes kon worden aangevallen. Dat de Duitsers zich geweldig inspanden om hun Atlantische muur onoverwinnelijk te maken was grotendeels bekend. Bovendien beschikte de Duitse luchtmacht nog over aanzienlijke krachten in de gebieden, waar onze aanval moest plaats hebben. Belangrijke gedeelten van de Duitse vloot waren gestationneerd in de Noord-Franse havens, in Noorwegen en in de Baltische Zee. Langs de gehele Westkust lagen formidabele reeksen U-bootnesten, terwijl op iedere denkbare plaats, geschikt voor een invasie, mijnen waren gelegd.

Velen waren van mening, dat een aanval tegen een dergelijke soort van verdediging waanzin en niets dan *militaire zelfmoord* was. En zelfs zij, die dachten, dat op een gegeven ogenblik een aanval met landingstroepen noodzakelijk zou zijn, meenden toch weer in meerderheid, dat men duidelijke tekenen van een ineenstorting van de Duitse moraal moest afwachten, voordat men tot een dergelijke landingspoging mocht overgaan.”

De uitslag van de toch tot uitvoering gekomen plannen voor een aanval uit zee tegen de Atlantic Wall heeft anders bewezen. En naast het oordeel van von Rundstedt over de waarde van de Atlantic Wall staat ook een mededeling van zijn Chef van de Staf, de Generaal Gunther Blumentritt, luidende:

„Het meeste van wat er over de Atlantic Wall werd gepubliceerd was reine humbug.”

Thans, nu dit alles bekend wordt, blijkt duidelijk, dat aan die z.g. Atlantic Wall niet de betekenis kan worden toegekend, welke de Duitse oorlogspropaganda er aan heeft gegeven.

B. De verdediging van de Hollandse kust

Omstreeks Januari 1941 besloot Hitler voorbereidingen te doen treffen voor een eventueel optreden tegen Rusland. Terwijl de operaties van de Luftwaffe tegen Engeland nog voortgang hadden, werden alle verdere voorbereidingen van de Land- en Zeestrijdkrachten voor een offensief optreden tegen Engeland thans *officieel* gestaakt. In Nederland was dat merkbaar, doordat de Duitsers hier te lande overgingen tot het treffen van defensieve maatregelen en aandacht gingen schenken aan de kustverdediging, zij het aanvankelijk nog op bescheiden schaal.

Naast de reeds eerder opgestelde marine-kustbatterijen werd een begin gemaakt met het aanleggen van infanterie-gevechtsofstellingen en stellingen voor pantsersafweergeschut alsmede voor enige batterijen artillerie van het leger („Heeres-küstenbatterien“).

Hitler had de inval in Rusland gesteld op 22 Juni 1941 en tegen die tijd zien we uit Nederland verdwijnen de beide hier gelegerde infanterie-divisiën, alsmede de twee S.S. Totenkopf regimenten uit het kustfront. In de plaats kwamen de 719e en de 82e Infanterie divisie. De 719e, slechts bestaande uit twee regimenten (I.R. 723 en I.R. 743), kreeg opstelling in de kuststrook van Kijkduin tot Hoek van Holland en op de Hollandse en Zeeuwse eilanden Noord van de Oosterschelde. Op het kustfront Noord van Kijkduin tot den Helder en op de Waddeneilanden werd de 82e infanterie divisie opgesteld. In April 1942 werd laatstgenoemde divisie echter afgelost door de uit Rusland komende 167e infanterie divisie. Ook de Befehlshaber der Truppen des Heeres Gen. Lehmann verdween en werd in Mei 1942 vervangen door Gen. der Infanterie Hans W. Reinhard, die tot 21 December 1944 het bevel heeft gevoerd over de in Nederland aanwezige troepen van het Leger, welke gezamenlijk het LXXXVIIIe Legerkorps vormden.

In Juli 1942 kwam uit Rusland een zeer gehavende divisie nagenoeg zonder materiaal. Zij kreeg in het westen van het land een tactische opstelling in 2e lijn met een divisie commandopost te Alphen a/d Rijn, zodat, toen in de laatste maanden van het jaar nogmaals een divisie arriveerde, welke in het oosten van het land gelegerd werd, er eind 1942 in totaal vier divisieën van het leger zich in Nederland bevonden. Van de S.S. waren hier toen reeds sterke opleidingseenheden ondergebracht, welke tezamen ook ongeveer de sterkte hadden van één divisie en aangeduid werden als de E. und A. divisie (S.S. Ersatz- und Ausbildungs Division). Andere opleidingseenheden n.l. van marine-, land- en luchtmacht waren geleidelijk in verschillende plaatsen in het oosten, zuiden en het midden van het land ondergebracht.

Aan de kust en op de eilanden werd in 1942 en begin 1943 nog geheel uitgegaan van het beginsel ener rechtstreekse kustverdediging, uitsluitend met het front naar de zeezijde doch met de mogelijkheid tot flankering van het strand.

Eind 1942 is het de Duitsers ernst geworden met de kustverdediging, blijkende uit het verschijnen van een door Hitler eigenhandig ondertekend „Führerbefehl“ van ongeveer 16 bladzijden gevende positieve aanwijzingen voor het inrichten van de kustverdediging in Frankrijk, België en Nederland.

Hierin werd, wat Nederland betreft, bevolen dat Den Helder, IJmuiden, Scheveningen, Hoek van Holland en Vlissingen tot gesloten steunpunten moesten worden ingericht.

Als uitvloeisel van deze bevelen ontstonden de grote verdedigingsgebieden (Verteidigungsbereiche) Den Helder, IJmuiden, Hoek van Holland en de steunpunten (Stützpunktgruppen) Callantsoog, Castricum, Zandvoort, Katwijk (met inbegrip Noordwijk), Scheveningen, Goeree en Schouwen.

Meer landinwaarts werden daarna, als een soort Zuidfront van de kuststelling ook nog steunpunten aangelegd bij Zijpe (Duiveland), bij Ooltgensplaat en bij Moerdijk.

De „Abschnitts-kommandeur“ Oberst Pausinger van de Waffen S.S. in het kustvak, dat zich van Wassenaar naar Kijkduin uitstrekte, bouwde het steunpunt Scheveningen met als uitwas eraan de z.g. Vesting Clingendaal.

De vesting Clingendaal was ontstaan, doordat de Führer de stad Den Haag als standplaats voor de Rijkscommissaris had aangewezen en deze ook als zodanig wilde handhaven.

Naar de mening van de W.B.N., Generaal Christiansen, behoorde de Rijkscommissaris niet nabij de kust in voorste lijn te blijven en was het beter, dat deze zijn zetel meer landinwaarts verplaatste. De Rijkscommissaris ging met deze mening wel accoord, doch wenste daartoe zelf geen voorstel te doen. Het voorstel ging toen uit van de W.B.N. en wel aan von Rundstedt, de Oberbefehlshaber West, die het steunde en doorzond aan de Führer. Hitler wees het voorstel echter af. Tengevolge hiervan moest het steunpunt Scheveningen nu worden uitgebreid met het complex Clingendaal en ontstond de „Vesting Scheveningen-Clingendaal”.

Teneinde ook voor de landfronten schootsvelden te krijgen en de verdedigingswerken aan die zijde stormvrij te maken, werd vóór de landfronten een open strook gemaakt van 200 m met tankgrachten, tankmuren, enz., hetgeen op vele plaatsen gepaard ging met het afbreken van hele stadswijken en het op grote schaal rooien van bomen, zoals o.m. voor Den Haag in de Scheveningse Bosjes en in het Haagse Bos.

Om aan de bezwaren van de uit militair oogpunt nogal bedenkelijke vesting Clingendaal tegemoet te komen, werd de Führer wel bereid gevonden hiervoor extra beschikbaar te stellen een 24-tal zware pantserafweerkanonnen. Ook 12 extra stukken moderne Flak werden in de vesting opgesteld.

De betekenis hiervan wordt duidelijk, als men weet, dat er overigens, langs de gehele kust in totaal, slechts 13 van dergelijke moderne vuurmonden voorkwamen.

De Oberst Pausinger werd later vervangen door de S.S. Oberführer Tzschoppe, die als Abschnitts-kommandeur Scheveningen, niet onder de commandant van de middelste kustdivisie stond, doch rechtstreeks onder de Kommandeur der Truppen des Heeres en via deze dus onder W.B.N. Met beslissingen over de inrichting van de vesting heeft zich bovendien de Rijkscommissaris persoonlijk bemoeid.

De aanleg van verdedigingswerken werd nu allengs met steeds meer kracht ter hand genomen. De reeds bestaande werken aan de kust werden uitgebreid en vermeerderd, terwijl in het binnenland ook verdedigingswerken werden aangelegd, hoewel aanvankelijk nog van plaatselijke of hoogstens regionale aard. Bij en om verschillende garnizoensplaatsen verschenen tankgrachten, tankmuren, draadversperringen en ook tankhindernissen van betonblokken (dragon-teeth), welke veelal aansloten aan wegversperringen. Ook inwendig kregen verschillende plaatsen enige betonwerken, welke veelal dienden voor commandoposten, schuilbunkers, e.d. Zo o.a. de grote woonbunker te Zeist en de bunkers in het z.g. „Rüdelsheim”-complex te Hilversum ten behoeve van het Hoofdkwartier van de W.B.N.

Voor al aan verdedigingswerken in de kuststrook werd steeds meer aandacht geschonken. Het Verdedigingsgebied Hoek van Holland, waartoe ook de werken van Rozenburg en de Beer behoorden, en dat van IJmuiden, groeiden dermate uit, dat er reeds gesproken werd van Festung Hoek van Holland en Festung IJmuiden.

Niet alleen werden de werken onmiddellijk aan de kust geperfectioneerd en de landfronten van de steunpunten zeer sterk gemaakt, doch op bevel van

Veldmaarschalk Rommel moest ook een 2e verdedigingslijn op 4 à 8 km achter de kustlijn worden ingericht en met troepen bezet. Hierdoor werd de oorspronkelijke 2e lijn van Amsterdam over Gouda naar Rotterdam nu 3e lijn. Een deel van de z.g. Cav. Div. (wielrijders), welke sinds medio 1943 in het Oosten van het land legerde, heeft opstelling gekregen in Kennemerland, waarmede op de linkervleugel van het kustvlak, bezet door de 347e Inf. Div., een 2e lijn is gevormd. De Staf van de Cav. Div. was te Loenen aan de Vecht ondergebracht, terwijl het gros van de div. opstelling had gekregen in en rondom Rotterdam, een afdeling bleef in Breda.

Achter de Zuid-Hollandse kust, welke bezet was door de 16e Lu.Wa.Fe. Div., werd de tweede lijn gevormd met in divisie-verband verenigde onderdelen van S.S. E und A Div., waarvan de Commandant S.S. Gruppenführer Demelhuber zich met zijn Staf te Voorburg en Leidschendam vestigde.

Als maatregel tegen luchtlandingen was bedoeld het ontruimen en onklaar maken van vele vliegvelden in het westen en het op aanwijzing van Maarschalk Rommel voorzien van de open terreinen van een netwerk opgerichte hoge palen, welke vaak onderling met draad werden verbonden.

De Nederlandse kust werd aldus bevestigd met steunpunten en kustbatterijen waarbij moet worden opgemerkt, dat tussen de grote steunpunten op onderlinge afstanden van 600—1000 m bovendien nog kleine steunpunten en weerstandsnesten van beton waren aangelegd, veelal ingericht voor Pak en (of) mitrailleurs en omgeven door een rondgaande draadversperring, c.q. mijnenveld of schijn-mijnenveld.

Het vuurplan van alle steunpunten en weerstandsnesten was berekend op een onderlinge vuurondersteuning met artillerie, nagenoeg overal met directe waarneming. De marine-kustbatterijen welke alle resorteerden onder de Kommandierende Admiral in den Nederlanden, waren zodanig opgesteld, dat vóór de kust met minstens twee batterijen vuur kon worden gebracht bij alle haveningangen, te Hoek van Holland zelfs met meerdere batterijen.

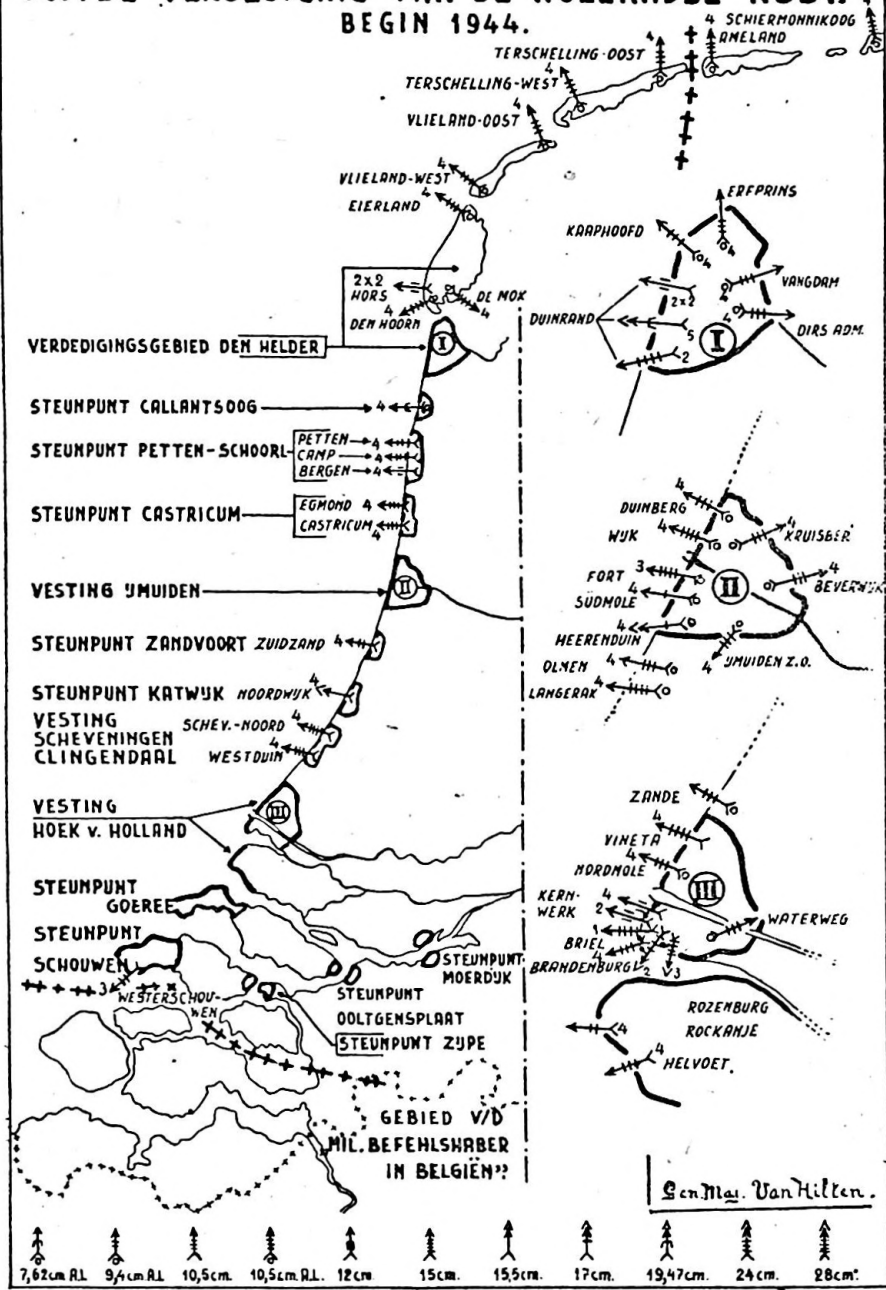
De zes kustbatterijen van het leger, die moesten samenwerken met de marine kustbatterijen, waren voor dit doel ook gesteld onder de Kom. Admiral. Laatstebedoelde batterijen waren dusdanig opgesteld, dat zij konden deelnemen, zowel aan de strijd vóór de kustlijn en het strand, als aan de strijd op het landfront.

Er werden veel gezamenlijke leger¹ en marine-vuurleidingsoefeningen gehouden, wegens munitiegebrek echter nagenoeg steeds zonder scherpe schoten. In het bijzonder werd hierbij aandacht besteed aan een snelle alarmering en aan het voorbereiden van af te geven vuurconcentraties op belangrijke frontgedeelten. De munitie-uitrusting van de gehele artillerie was zeer gering, het was te voorzien, dat, ondanks alle aanwijzingen voor een zorgvuldige munitieverbruiks-tactiek bij felle strijd voor verschillende batterijen, de gehele munitievoorraad reeds in één of twee dagen verschoten zou zijn, zonder dat uitzicht bestond op een tijdige aanvulling. Uit artilleristisch oogpunt was ook de grote verscheidenheid aan kanonnen, waarover zij hier beschikten, voor de Duitsers een groot bezwaar. Naast veel buitgemaakt geschut van Franse, Russische en Joego-Slavische herkomst, was een deel ook van verouderde constructie.

In tegenstelling met de munitie-uitrusting, waren de, voor geval van strijd, in de stelling opgelegde verplegingsvoorraden ruim en voldoende voor wel 6 tot 10 weken.

Hoewel de stellingbouw ononderbroken voortgang had, werd in het laatste

DUITSE VERDEDIGING VAN DE HOLLANDSE KUST. BEGIN 1944.

stadium toch in het bijzonder aandacht besteed aan de verbetering, uitbreiding en vermeerdering van de radarstations.

In het verdedigings-systeem van de kust, dat, zoals reeds is gebleken, berustte op een groot aantal steunpunten, hield de bezettingssterkte en de bewapening van elk der steunpunten verband met de er aan toegekende betekenis. Het kleinste type was het weerstandsnest met 8—16 man bezetting, terwijl de kleine steunpunten een bezetting van een sectie tot een compagnie hadden. In het Verdedigingsgebied „Den Helder” en in elk der vestingen IJmuiden en Hoek van Holland waren aanwezig: een bataljon infanterie, een pioniersbataljon, beweeglijke Pak, één à twee mobiele batterijen van het leger, een aantal pantserafweer- en kustwachtkanonnen in vaste opstellingen, luchtdoelgeschut en meerdere marine-kustbatterijen.

De Vesting Scheveningen-Clingendaal was nog in het bijzonder verzorgd, de vesting-commandant kon hierin, behalve over de twee marine-kustbatterijen, beschikken over een bezetting van ongeveer 5000 man te weten:

a. normaal:

een bataljon van het Jäg. Reg. 31 uit de 16 Lu.Wa. Feld. Div.;

de Polizei-Waffenschule III S.S.;

een depot-compagnie S.S. Nord-West;

een speciale comp. S.S. Nord-West;

een batterij artillerie van de 16 Lu.Wa. Feld. Div.

b. en bij Groot-alarm bovendien over:

een comp. gevormd uit personeel van de S.D.;

een alarm-comp. van de S.S.;

een comp. gevormd uit personeel van de Strafgevangenis te Scheveningen;

een S.S. Schutz-post met luchtdoelgeschut van 2,7 cm, de Schutzgruppe „Reichskommissar” ter sterkte van ongeveer 400 man wacht- en bureau-personeel, leden van het Duitse theater enz. Hiervan waren echter pl.m. 120 man onmiddellijk beschikbaar, omdat het bureaupersoneel eerst nog de nodige bescheiden zou moeten vernietigen, enz.;

een gewone Schutzgruppe van 400 man.

Ondanks alles waren de Duitse verantwoordelijke commandanten toch nog slechts matig tevreden over de verdedigingsvoorbereiding.

De commandant van het LXXXVIII Armeekorps, Gen. der Inf. Reinhard, gaf hierover als zijn mening te kennen, dat dit veroorzaakt was door de volgende omstandigheden:

a. de slecht te maskeren werkzaamheden werden voortdurend door Engelse vliegers verkend en gefotografeerd;

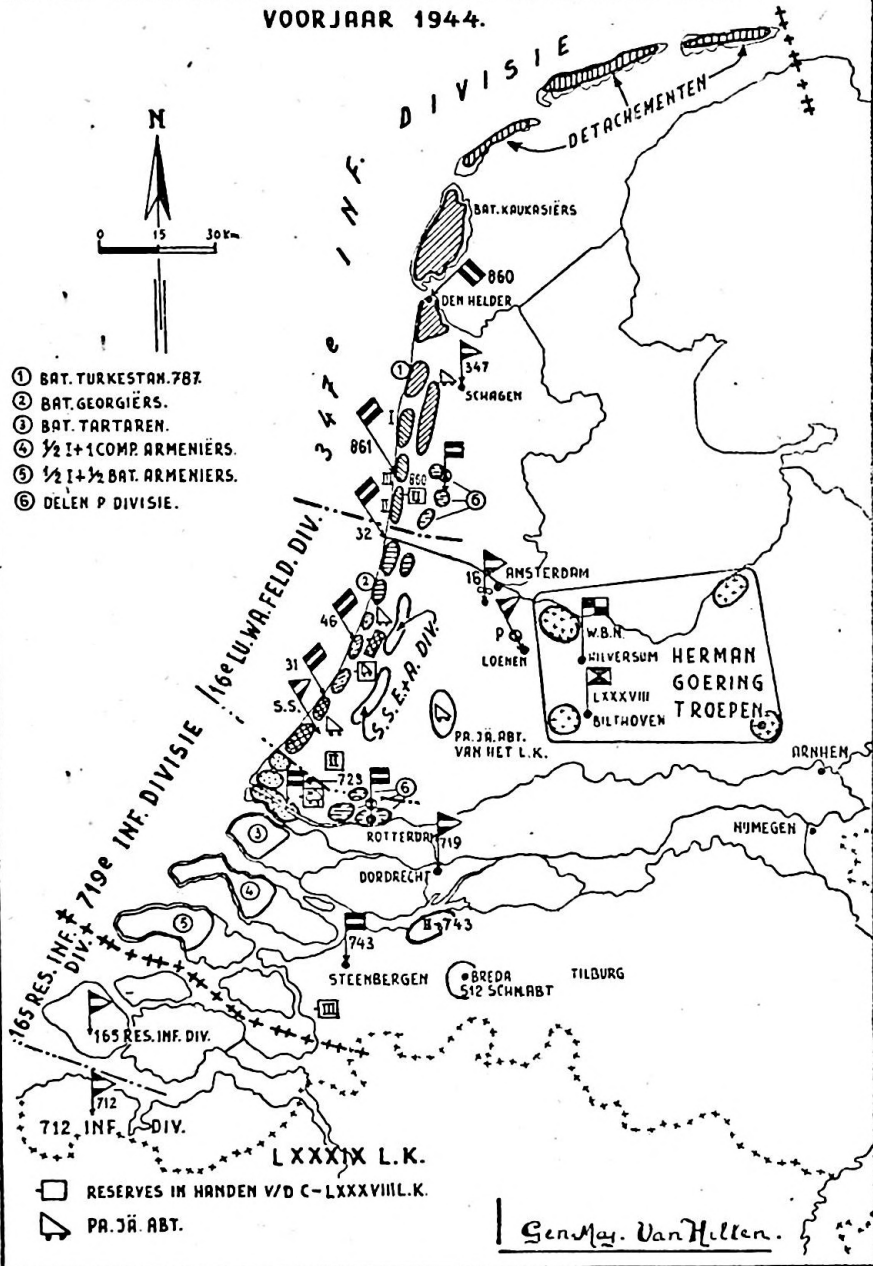
b. de spionnage bloeide sterk en was niet te verhinderen, daar onder het werkvolk vele vijandelijke agenten waren;

c. het maken van veld-versterkingswerken in het zand van de duinen en in het natte polderterrein was meestal moeilijk;

d. de werken aan het strand en op de duinen waren vanuit zee op grote afstand te onderkennen, hetzij als silhouetten tegen de horizon, hetzij in de middag- en namiddagzon;

e. de werken, die door de organisatie Todt (O.T.) werden uitgevoerd, maakten door gebrek aan materialen en onvoldoende leiding bij de arbeid, zeer langzaam vorderingen. Meerdere malen kwam er bovendien vertraging, doordat de hoogste leiding veranderingen beval, waardoor hergroeperingen van materialen en arbeidskrachten met alle nadelen daaraan verbonden nodig werden.

DUITSE TROEPENOPSTELLING AAN DE HOLLANDSE KUST.
VOORJAAR 1944.

In het voorjaar van 1944 bevond het LXXXVIII legerkorps zich met de drie infanteriedivisies aan de kust. De gevechtswaarde hiervan werd door de legerkorpscommandant, de Generaal der Infanterie H. W. Reinhard als volgt aangeduid:

De 347 Inf. Div. was eind 1942 in Duitsland opnieuw gevormd met onder-officieren en manschappen afkomstig:

- a. van onderdelen uit Noorwegen;
- b. uit Landeschützen, die in Duitsland slechts bewakingsopdrachten hadden vervuld;
- c. uit personeel dat in Rusland gewond was geraakt en weer genezen was.

De mannen onder a. bedoeld waren jong, doch hadden nauwelijks enige gevechtservaring; die onder b. waren voor het grootste deel reeds 35 tot 45 jaar oud en hadden in het geheel geen gevechtsopleiding gehad, terwijl die onder c. wel gevechtservaring hadden, doch slechts in een betrekkelijk gering aantal aanwezig waren.

De eigenlijke gevechtsopleiding moest in het stellinggebied aan de kust nog eerst aanvangen en hier waren de omstandigheden zo, dat meestal alleen individueel of in groepsverband oefenen mogelijk was. In sectie- of compagnieverband oefenen kon zelden plaats hebben, terwijl slechts twee of drie bataljons in de gelegenheid waren bataljonsoefeningen te houden. Evenals bij de beide andere divisies aan de kust moesten de troepen bovendien drie dagen per week aan de stelling werken, zodat er voor oefeningen per week maar drie dagen overbleven. In aanmerking genomen, dat ook een deel der compagnies-officieren geen oorlogservaring had, was de gevechtswaarde van de divisie gering, temeer daar de gemiddelde leeftijd der manschappen ongeveer 35 jaar bedroeg en de uitrusting met machinegeweren, welke bijna nog geheel stamden uit de eerste wereldoorlog, zeer onvoldoende was. Artilleristisch was de divisie naar het aantal vuurmonden vrijwel compleet, doch Sturmgeschütze en Pantzers ontbraken.

De 16e Luftw. Feld-Div. was eerst in het voorjaar 1943 in Nederland gevormd. Officieren, onderofficieren en manschappen kwamen voort uit het grondpersoneel van de Luftwaffe. De meesten hadden in het geheel geen gevechtsopleiding gehad en daar de commandanten niet in staat waren instructie te geven, werden officieren van de Luftw. Div. om zelf geoefend te worden, gedetacheerd bij de nevendivisiën, terwijl officieren daarvan als instructeur te werk werden gesteld bij de Luftw. Div. Deze divisie was goed uitgerust met machinegeweren en Pak, terwijl de gemiddelde leeftijd van de manschappen (ongeveer 27—28 jaar) gunstig was.

In het voorjaar van 1944 had de Reichsmarschall Göring bovendien nog 2000 moeizaam opgeleide onderofficieren en manschappen weer weggenomen voor doeleinden bij de Luftwaffe. In de plaats daarvan kreeg de divisie druppelsgewijze geheel onervaren manschappen toegezonden, waaronder 12 % z.g. Volksduitsers, die voor een deel zelfs geen Duits konden spreken. Deze divisie was dan ook omstreeks Juni 1944 slechts geschikt voor verdediging en geenszins voor grote gevechten, hetgeen ook gebleken is, toen zij midden Juni 1944 plotseling uit het front werd genomen en naar Normandië werd gezonden.

De 719e Inf. Div. was, wat haar geoefendheid betreft, de beste van de drie divisieën. Wel had zij vele jonge officieren en manschappen voor het Oostfront in Rusland moeten afgeven, doch daar zij het langst aanwezig was, had zij rust en tijd voor opleiding en oefening gehad. Er was bij deze divisie een

kern van ervaren instructie-officieren en oudere onderofficieren. De gemiddelde leeftijd der manschappen was ongeveer 32 jaar. Aan de uitrusting ontbraken moderne machinegeweren, moderne Pak en moderne artillerie, desniettemin was deze divisie over het algemeen wel geschikt voor de verdediging en ook in beperkte mate voor het aanvallend gevecht.

Alle drie de divisieën waren als onbewegelijk te beschouwen, daar zij golden voor stellingtroepen en slechts over een gering aantal auto's en paardenvoertuigen beschikten voor verplegingsdoeleinden. Ook het eigenlijke Hoofdkwartier van het LXXXVIIIe Armee Korps gold als onbewegelijk; het bezat slechts weinig auto-materiaal en had bovendien een afwijkende samenstelling, ook voor wat betreft de uitrusting met verbindingsmateriaal. Er was echter een Panzerjäger-afdeling aanwezig, bestaande uit twee compagnieën, zomede een compagnie met buitgemaakte Franse vechtwagens, welke door het generaal-commando zelf waren samengesteld. De verplegingssterkte was globaal ongeveer:

347 Inf. Div.	9000	hoofden
16 Lu.Wa. Feld-Div.	10000	hoofden
719 Inf. Div.	8000—8500	hoofden
Korpstroepen	600—800	hoofden
Gen. Kommando	120	hoofden
Feld. Gendarmerie Trupp	35	hoofden

Een strategische reserve was niet aanwezig, het Generaal-Commando had echter uit eigen verbanden kleine tactische reserves gevormd, welke op 6 Juni 1944 als volgt over het front waren verdeeld:

een Bataljon van de 347e Inf. Div.	Z.W. van Alkmaar
een Bat. met delen der Panzerjäger Abt. der 16e Lu. Wa. Feld-Div.	tussen Haarlem/Leiden
een Bat. van de 719e Inf. Div.	bij Delft
een Bat. van de 719e Inf. Div.	bij Bergen op Zoom
een Comp. Franse Pantserwagens	Oost van Hoek van Holland
twee comp. Panz. Jäger	Noord van Leiden

Door middel van rijwielen en enige vrachtauto's waren de bataljons mobiel gemaakt.

Alle troepen hadden opdracht bij de verdediging van de stellingen de volgende beginselen toe te passen:

- a. eerst bestrijding van een op zee naderende vijand door de marine- en legerkustbatterijen en afhankelijk van hunne drachten, door de op het kustfront aanwezige overige batterijen. Hierbij waren zwaartepunten voor artillerievuur voorbereid vóór- en aan weerszijden van de havens van Den Helder, IJmuiden, Hoek van Holland en Vlissingen;
- b. afweervuur op vijandelijke landingsvaartuigen door de artillerie en de aan het strand en in de duinen opgestelde zware infanteriewapenen;
- c. een plaatselijk doorgedrongen vijand moest met een onmiddellijk ingezette tegenstoot worden bestreden;
- d. tegenover een diep doorgedrongen vijand, of een aanval van vijandelijke luchtlandingstroepen in het achterland, moest allereerst worden opgetreden door de in 2e lijn opgestelde troepen, die daartoe, zowel met front Oost als met front West moesten kunnen strijden, totdat reserves van elders voor een tegenaanval konden worden ingezet.

Aldus was in algemene zin de militaire toestand in Nederland op het tijdstip van de grote geallieerde landingen in Normandië. Met deze landingen en meer nog door het daarna in de volgende maanden oprukken van zeer sterke geallieerde strijdkrachten door Noord-Frankrijk en België, veranderde het militaire beeld in Nederland geheel en al. Gedurende ongeveer drie jaren was alle aandacht naar het Westen gericht geweest en waren bijna alle beschikbare krachten geconcentreerd geworden op het sterk maken van de kustverdediging met het oog op mogelijke landingspogingen van de Geallieerden op de Hollandse kusten. Thans bleek, dat onmiddellijk gevaar uit het Zuiden begon te dreigen en dat het dringend nodig werd maatregelen te nemen voor het vormen van een landfront op de open linkerflank van de bevestigde kuststelling. Doch nog voordat men tot eigen maatregelen kon overgaan, moesten op hoog bevel met spoed belangrijke troepenafdelingen worden afgegeven, welke naar Frankrijk werden gezonden. Reeds midden Juni vertrok de 16e Lu. Wa. Feld Div. uit het middelste kustvak naar Normandië en op 18 Juni verdwenen ook de wielrijders van de Cav. Div. naar het Zuiden. Dit werd opgevangen door in het middelste kustvak de S.S. E und A-troepen van de divisie Demelhuber in voorste lijn te brengen echter op een smaller front dan de 16e Lu. Wa. Feld Div. te voren had ingenomen, waardoor het nodig was geworden het vak van de 347e Div. naar het Zuiden te verbreden tot en met IJmuiden.

In verband hiermede werd het stafkwartier van deze divisie verplaatst van Schagen naar Alkmaar. In de vesting IJmuiden werden Herman Göring E und A-troepen opgesteld en in de 2e verdedigingslijn tussen Haarlem en Leiden een opvoedingsregiment van Valschermtroepen.

Eind Augustus verdwenen verschillende S.S. Ersatz und Aufbldungsgruppen naar het Zuiden en op 29 Augustus vertrok de 347e Inf. Div. naar de omgeving Charlesville-Namen.

Tegenover deze vermindering van de oorspronkelijke troepensterkte stond alleen de maatregel, dat in Augustus alle daarvoor in aanmerking komende Rijksduitsers in Nederland tot de leeftijden 40—45 jaar ingedeeld werden in Sicherheitsbataljons, welke later verenigd werden o.a. in het Sicherheitsregiment no. 26 te Amsterdam, het Gooi enz.

Conclusie: Uit dit beknopte overzicht blijkt, dat de Duitsers de Hollandse kust krachtig hadden bevestigd en; zoals ook tot uiting komt op het bijgevoegde schetsje, vooral artilleristisch zeer sterk hadden gemaakt. Gevechtswaarde en gehalte van de bezettingstroepen waren echter nogal van twijfelachtige aard.

IV

DE GEALLIEERDE OPMARS NAAR BELGIË EN DE GEVECHTEN AAN HET ALBERT-KANAAL

Bij het begin van de geallieerde invasie in West-Europa beschikte de Oberbefehlshaber „West“ — veldmaarschalk von Rundstedt — over twee legergroepen „G“ en „B“.

Legergroep G, onder bevel van Kolonel Generaal Blaskowitz, bestond uit:
het 1e leger aan de golf van Biskaye;
het 19e leger aan de Middellandse Zeekust.

Legergroep B, onder bevel van veldmaarschalk Rommel bestond uit:
 het LXXVIIIe legerkorps in Holland;
 het 15e leger aan de kanaalkust;
 het 7e leger in Normandië en Bretagne.

Nadat de beslissing in Normandië was gevallen stroomden de zegevierende geallieerde legers Frankrijk binnen.

Terwijl de 21e Legergroep, na de overtocht over de Seine, in het vak Verdon—Kanaalkust, naar het Noorden oprukte met het Can. 1e Leger langs de kust en het Eng. 2e leger naar Brussel en Antwerpen, drong rechts van de 21e Legergroep het Am. 1e Leger onder generaal Hodges noordwaarts over St. Quentin naar Bergen en Charleroi. Op 4 September begon het Am. 1e leger zijn zwenking naar het Oosten met de drie legerkorpsen naast elkaar.

Het Ve korps, op de rechtervleugel, trok op de 5e en 6e September over de Maas noord van Sedan en maakte zich van deze plaats op 6 September meester. Hierna werd snel voorwaarts gegaan naar Luxemburg, welke stad op 10 September in Amerikaanse handen was, terwijl reeds op 11 September de Duitse grens werd bereikt tegenover de Siegfriedlinie.

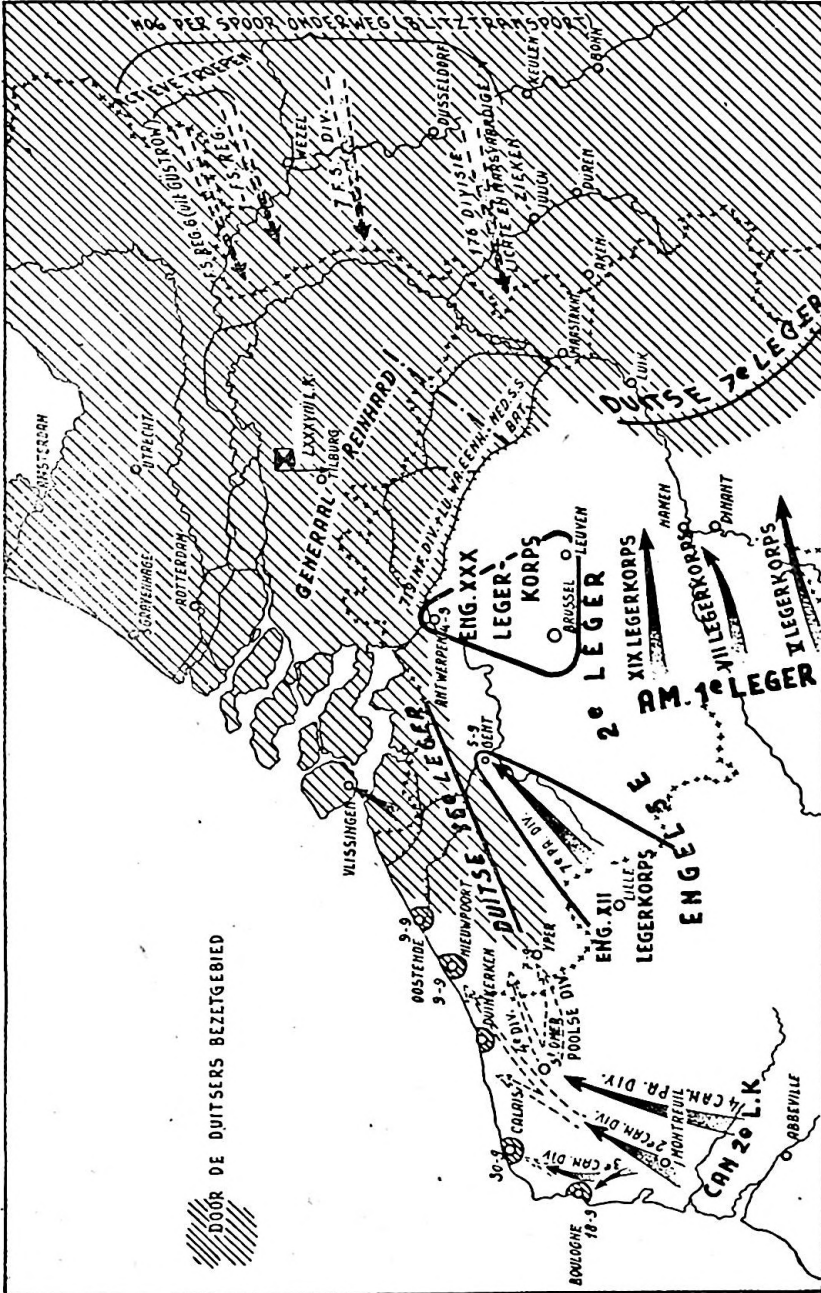
Noord van het Ve korps rukte het VIIe Korps op naar de Maas, passeerde deze rivier ter hoogte van Dinant op 4 en 5 September, terwijl een deel van het korps zich meester maakte van Namen. Noord en zuid van de rivier werd daarna voorwaarts gegaan naar Luik, dat, nadat sterke vijandelijke weerstand was gebroken, op 8 September werd veroverd. Na Limbourg op 9 September te hebben bereikt, werd meer vijandelijke weerstand ondervonden, mijnevelden en gebloekteerde wegen gaven vertraging, doch desondanks konden Eupen en Malmédy op 11 September worden bereikt.

Het XIXe korps op de noordvleugel van het Am. 1e leger marcheerde evenwijdig aan het VIIe Korps in de richting van Maastricht en trok op 11 September zuid van de stad de Maas over.

Van het Engelse leger vorderde het XXXe korps zeer snel, reeds op 3 September overschreden de beide pantser-divisies van dit korps de Belgische grens en bij het invallen van de duisternis was de gehele Garde Pantser Divisie in Brussel en de 11e Pantser Div. enige kilometers oost van Aalst. In tweede lijn volgde de 50e Infanterie Divisie, welke achter de pantsertroepen aansloot om in de morgen van de volgende dag Aalst te kunnen binnentrekken. Op 4 September ging de 11e Pantser Div. verder noordwaarts en bereikte nog op dezelfde dag Antwerpen. Hier werden de volgende dagen enige moeilijkheden ondervonden van vijandelijke afdelingen in het havenkwartier van het noordelijke stadsgedeelte, doch de havenwerken vielen toch vrijwel onbeschadigd in Engelse handen. Daarmede was, zoals ook uit het bijgevoegde schetsje blijkt, voor de 21e Army Group een zeer gunstige situatie ontstaan waarvan echter niet onverwijd werd gebruik gemaakt. Op 5 en 6 September werd niet verder opgerukt, het gehele XXXe korps bleef werkeloos in het rayon Antwerpen-Mechelen-Leuven-Brussel-Aalst-Dendermonde-Antwerpen voor enige noodgedwongen reorganisaties met het oog op de volgende operaties tegen het Albertkanaal, dat overigens op dat moment nog geheel onverdedigd was.

Het XIIe Korps had bij de opmars door Noord-Frankrijk aanmerkelijk meer weerstand ondervonden dan het XXXe Korps, doch nadat inmiddels het XIIe Korps het gebied van St. Pol-Benthum-Lille had gezuiverd, was de 7e Pantser

ALGEMENE TOESTAND 5 SEPTEMBER 1944.

Gen. Major Van Helle...

Div. opgerukt over Roubaix-Oudenaarde naar Gent, welke stad in de avond van 5 September werd genomen. Terwijl Gent bezet bleef, loste het XIIe Korps op 7 September in Aalst en Antwerpen de zich daar bevindende delen van het XXXe Korps af en vormde zodoende een krachtige beveiliging op de noordelijke flank om het XXXe Korps gelegenheid te geven een zwenking te maken naar het noord-oosten in de richting van het Albert-Kanaal. Hierbij was extra beveiliging nodig daar zich in het kustgebied van Noord-Frankrijk en België nog sterke Duitse afdelingen bevonden. Het Canadese 1e leger, dat links van het Engelse 2e leger naar het noorden was ingezet, had tot taak de kuststrook te zuiveren en had bij het uitvoeren van deze opdracht het tempo van het Engelse 2e leger niet kunnen volgen, zodat het op 7 September nog vrij ver achter was.

Bij het opzetten van de voortgezette operaties van het Engelse 2e leger in België werd besloten, dat het XXXe Korps links van het opererende Amerikaanse 1e leger zou doorbreken in N.O. richting, op zijn linkerflank beveiligd door het XIIe Korps. De eerste sprong zou worden uitgevoerd door de Garde Pantser Div. naar Eindhoven en omgeving en met de 11e Pantser Div. naar Turnhout—Tilburg. De ter verkenning tegen het Albertkanaal in het vak Beringen—Herenthals uitzweremde pantserwagens stelden vast, dat alle bruggen, met uitzondering van die bij Beringen waren vernield. De operatiën werden daardoor ingeleid met de pantsertroepen, welke over de verkeersbrug bij Beringen op de noordoever van het Albertkanaal doordrongen en hier onmiddellijk met de Duitsers in gevecht kwamen.

De 11e Pantser Div. hoopte noord van Antwerpen uit te breken, doch ondervond bij het Kanaal zoveel tegenstand, dat deze poging werd opgegeven om meer oostwaarts een gunstiger gelegenheid te zoeken om het Albertkanaal te overschrijden.

Op 7 September verplaatste de Garde Pantser Div. zich naar Diest en passeerde op 8 September bij Beringen het Albertkanaal waar een bruggenhoofd werd ingenomen, hetwelk niettegenstaande hevige vijandelijke tegenaanvallen behouden bleef. Het is in dit bruggenhoofd waar onze Kon. Ned. Brigade Prinses Irene onder bevelen van de Garde Pantser Div. een eervolle taak heeft kunnen vervullen. Onderdelen van de 50e Divisie waren bij het plaatsje Gheel eveneens op 8 Sept. over het Albertkanaal gekomen. Ook dit lokte onmiddellijk felle Duitse tegenaanvallen uit, doch bij het invallen van de duisternis konden de Engelsen zich in een klein bruggenhoofd op de noordoever van het kanaal handhaven. De volgende dag was het mogelijk de beide bruggenhoofden nog iets uit te breiden en op 10 September braken de Garde Pantserwagens plotseling door tot Overpelt en namen de gevechtsaanraking op met de buitenste verdedigingslijn van de Duitse verdediging voor de bruggen over het Schelde-Maas-kanaal in de nabijheid van Neerpelt. Door deze plotselinge doorbraak ontstonden zeer verwarde gevechten niet alleen in de nabijheid van het Scheldekanaal, doch ook zuidwaarts bij Hechtel en in het bosterrein meer naar het zuidwesten. Tegen de avond was de verkeersbrug in de weg naar Eindhoven echter in Engels bezit en trokken infanterie-afdelingen en tanks over het kanaal. De 11e September versterkten de Engelsen hun positie in de veroverde bruggenhoofden en werd de 11e Pantser Div. aangetrokken naar het rayon Peer-Bree-Helchteren ter bescherming van de thans ontstane open rechterflank van de Garde Pantser Div.

Inmiddels hadden de Canadezen Gent bereikt waarmede zij de beveiligende taak van het Engelse XIIe Korps konden overnemen. De 15e Divisie van het

XIIe Korps loste nu gedeeltelijk de 50e Divisie af in het bruggenhoofd bij Gheel en drong van daaruit de vijand geleidelijk terug op het Schelde-Maas-kanaal. Op 13 September stonden de Engelsen ook hier nabij de weg Gheel-Rethy in een klein bruggenhoofd op de noordoever van dit kanaal.

De Duitsers ontwikkelden echter opnieuw grote activiteit en ondernamen blijkbaar met nieuw aangevoerde troepen van zeer goede kwaliteit verscheidene tegenaanvallen waardoor de Engelse voorwaartse beweging tot staan kwam. Een gevechtspauze ontstond, welke bovendien zeer nodig was met het oog op de bevoorrading.

De verbindingen waren te lang geworden, wel werd op 8 September de haven van Dieppe geopend en liep hier reeds op 10 September het eerste schip binnen, doch het zou toch nog tot aan het eind van de maand duren, voordat deze haven op volle capaciteit zou werken.

De voorraden moesten worden aangetrokken en meer nabij opgeslagen waardoor het te voorzien was, dat het Eng. 2e leger tot 23 September of nog later zou moeten wachten alvorens een algemene opmars met vérreikend doel zou kunnen worden ingezet. Dit oponthoud zou tot gevolg hebben, dat de Duitsers ruim gelegenheid kregen hun positie aanmerkelijk te versterken. Op 12 September bezocht Generaal Bedell Smith de chef van de staf van Gen. Eisenhower het Eng. 2e leger bij welke gelegenheid Montgomery zijn moeilijkheden met hem besprak. Het resultaat was een dusdanig uitgebreide hulp van het geallieerde opperbevel bij de oplossing der bezwaren, dat de datum voor de geallieerde opmars naar de Rijn kon worden vastgesteld op Zondag 17 September 1944.

DE DUITSE REACTIES

De toestand van de Duitse legergroep B was eind Augustus begin September uiterst moeilijk en aanvankelijk vrijwel hopeloos. Het front was doorbroken, er bestond een gat van meer dan 100 km, zodat de deur naar het noorden voor de geallieerden wagenwijd open stond. General Feldmarshall Walter Model, die na de zelfmoord van von Kluge tijdelijk was opgetreden als algemeen commandant op het Duitse westfront, nam na de terugkeer van von Rundstedt het bevel weer op zich van legergroep B. Het operatiegebied van deze legergroep strekte zich eind Augustus 1944 in algemene zin uit van de Noordzeekust tot de omgeving van Trier en Model had zijn hoofdkwartier op dat tijdstip gevestigd in Luik. De resten van het 7e leger, onder leiding van generaal Brandenberger, de opvolger van de in Normandië overleden generaal Dollman, waren teruggevalen op de Maas en trokken verder oostwaarts. Het 15e leger van generaal von Zangen trok onder achterlating van sterke garnizoenen in de kanaalhavens moeizaam terug naar het noorden voor het front van het door de kuststreek oprukkende Canadese leger.

Model wilde nog het verband herstellen en verstreekte aan Generaal von Zangen de opdracht om zich aan de greep van de geallieerden te onttrekken en blijvende ten zuiden van het Albertkanaal zich naar het oosten door te slaan. Doordat Brussel reeds in de avond van 3 September en Antwerpen reeds op 4 September onverwachts door de Engelsen werd bezet, bleek deze opdracht niet meer uitvoerbaar en begon het gehavende 15e leger met machtiging van de legergroepscommandant bij Breskens over de Schelde uit te wijken op Nederlands gebied.

Het Oberkommando Wehrmacht (O.K.W.) had echter toch besloten een ernstige poging te doen om de snel naar het N.O. oprukkende geallieerde 21e legergroep bij het Albertkanaal tot staan te brengen. De omstandigheden voor de Duitsers waren echter zeer ongunstig. Aan het Albertkanaal bevonden zich geen gevechtswaardige troepen en er was ook geen verdediging voorbereid, zodat tussen het Duitse 7e leger aan de Maas en het Duitse 15e leger in N.W. België een groot gat bestond. Hier was voor de geallieerden in de eerste week van September de weg geheel vrij om onmiddellijk naar het noorden door te stoten. Gelukkig voor de Duitsers draalden de Engelsen en kregen zij enige dagen respijt waarvan dankbaar gebruik is gemaakt om met bekwame spoed een kanaalverdediging te improviseren.

Het O.K.W. gaf bevel aan de Wehrmachtbefehlshaber in den Nederlanden (W.B.N.) onverwijld de 719e infanterie-divisie vanuit het kustfront, alsmede enige andere beschikbare troepen onder algemeen bevel van generaal der infanterie Hans Reinhard naar het Albertkanaal te zenden en bepaalde tevens, dat generaal von Schwerin uit Antwerpen onder Reinhard kwam te ressorteren.

Verdienstelijk initiatief van Generaal Chill

Inmiddels had General Leutnant Chill op eigen initiatief reeds enige maatregelen aan het Kanaal genomen. Deze generaal had overeenkomstig daartoe ontvangen bevelen zuid van de Seine de nog intact zijnde onderdelen van zijn op het invasiefront verslagen 85e Inf. Div. aan andere verbanden overgegeven en was met zijn divisie-staf en de resten van de regimentsstaven en de rest van de Div. Artillerie op mars naar het Rijnland waar zijn divisie opnieuw zou worden geformeerd.

Op 3 September vernam hij in Turnhout de val van Brussel en besloot onmiddellijk zelfstandig een front op te bouwen aan het Albertkanaal. Hiertoe had hij met de weinige officieren, die bij hem waren tot 5 September talrijke teruggaande zwakke verstrooide onderdelen van alle weermachtsdelen bij de Kanaalbruggen opgevangen en opstelling doen nemen aan het Kanaal. Het was een bonte mengelmoes, voor het grootste deel bestaande uit oudere lieden van bewakingsafdelingen uit het étappegebied, personeel van vliegvelden en zelfs marine-personeel van de kust, weinig of niet geschikt voor het gevecht en zeer slecht bewapend. Toch was het door energiek optreden van Generaal Chill en zijn officieren gelukt er snel een weinig orde onder te scheppen met de mogelijkheid aan het Kanaal enige weerstand te bieden.

Uit de aard der zaak beperkte dit zich echter slechts tot een zwakke verdediging op beide oevers bij de kanaalovergangen.

Belevenis van Generaal Reinhard

De Generaal der Infanterie Reinhard was op 4 September '44 uitgereden voor een inspectie van de Duitse stellingen ten zuiden van de Moerdijkbruggen. Hier werd hij 's middags dringend aan de naastbijzijnde telefoon ontboden en wel op het stafkwartier van de 719e Div. te Dordrecht. In een gesprek met zijn chef van de staf vernam hij, dat het nodig was direct naar zijn stafkwartier te Bilthoven terug te keren. Te ca. 13.00 uur daar aangekomen bracht de chef van de staf hem op de hoogte van een binnengekomen bevel van de W.B.N. van de volgende strekking:

„— De vijand heeft Brussel genomen en verwacht wordt, dat hij naar Antwerpen en oostelijk daarvan zal oprukken.

— Het General-Kommando LXXXVIIIe Legerkorps neemt op 5 September 's morgens vroeg de verdediging en afsluiting van het Albertkanaal op zich vanaf Antwerpen tot Hasselt.

— Hiervoor wordt beschikbaar gesteld de 719e Inf. Div., welke reeds gedeeltelijk op mars is naar Antwerpen, alsmede de Div. Staf z.b. V (zum besondere Verwendung) uit Antwerpen.

— Het front in Nederland over te geven aan de S.S. Gruppenführer Demelhuber."

Kort hierna werd namens de W.B.N. nog medegedeeld, dat ook een bataljon Nederlandse S.S. uit Tilburg ter beschikking werd gesteld.

Per telefoon liet Reinhard door zijn chef van de staf onmiddellijk hierop uitgeven:

a. Aan de commandant van de 719e Divisie:

— De divisie rukt op naar het Albertkanaal en sluit het kanaalvak af van Merxem tot Hasselt.

— Snelheid geboden.

— Zwaartepunt Merxem.

— Van het achterste regiment een bataljon dirigeren naar elk der plaatsen Herenthals, Gheel en Beringen.

— Mogelijk reeds over het kanaal doorgedrongen vijanden terugwerpen.

— Een bataljon Hollandse S.S. is door het Gen. Kdo. in mars gezet naar de kanaalovergang noord van Hasselt en komt onder Uw bevel.

— Het stafkwartier van het Gen. Kdo. is van 5 Sept. 's morgens vroeg af gevestigd te Moergestel, oost van Tilburg.

— Nadere bevelen volgen.

b. Aan de commandant van het bataljon Hollandse S.S.

— Onverwijld afmarcheren naar Hasselt en daar de kanaalovergang afsluiten.

— Het bataljon komt onder de bevelen van de commandant 719e Div. die een bataljon in mars heeft gezet naar Beringen.

— Nader bevel volgt.

Toen deze bevelen gegeven werden had de staf er geen idee van hoe de toestand bij het Albertkanaal was en of daar wellicht eigen troepen waren. De 719e Div. behoorde tot de stellingtroepen en was eerst eind Augustus ternauwernood bewegelijk gemaakt. Toen zij op 4 September het bevel kreeg om ingezet te worden tegen het Albertkanaal was zij nog niet geheel uit haar stellingen noord en zuid van Hoek van Holland afgelost.

Tegen 15.00 uur belde generaal von Schwerin uit Antwerpen het stafkwartier te Bilthoven op en meldde, dat hij onder de bevelen van generaal Reinhard was gesteld. Hij bleek te zijn de commandant van de divisiestaf z.b. V. en tevens commandant van Antwerpen. Op een desbetreffende vraag deelde hij mede, dat hij nog ongeveer 10.000 man Alarm Einheiten had, personeel van alle drie der weermachtsdelen, oudere lieden zonder gevechtservaring en met nog slechts geringe bewapening. In de loop van het gesprek meldde hij nog, dat zojuist vijandelijke pantsers zijn commandopost naderden. Reinhard gaf

hem opdracht de hem toevertrouwde stellingen te verdedigen en deelde nog mede, dat hij het overige nog zou horen, doch toen brak de verbinding plotseling af en kwam ook niet meer tot stand. De dag daarop vernam Reinhard, dat op 4 September namiddag Antwerpen door de vijand was genomen.

Terwijl de staf voorbereidingen ging treffen voor de verplaatsing van de gevechtsstaf naar Moergestel, besloot de legerkorpscommandant tegen 16.00 uur om over Tilburg en Turnhout naar het Albertkanaal aan beide zijden Herenthals te rijden om aldaar persoonlijk een eerste indruk te krijgen van de toestand aan het kanaal.

Reeds op de rit van Utrecht naar 's-Hertogenbosch kwam hij talrijke colonnes tegen van normaal achter het front werkende diensten en vele Flakbatterijen van de Luftwaffe, die uit België kwamen en zich naar het noorden begaven. Ondervraagd bleken deze mensen geen nauwkeurige mededelingen te kunnen geven. Hoe meer zuidelijker de generaal kwam, hoe groter de stroom van terugtrekkend personeel werd. In 's-Hertogenbosch had hij meer dan een uur vertraging door opstoppen in de straten en op de grote weg van den Bosch naar Tilburg bleken op dat tijdstip drie à vier colonnes naast en in elkaar gereden te zijn, zodat er geen doorkomen aan was. Als gevolg hiervan moest de generaal besluiten zijn tocht naar het Albertkanaal voor de 4e September op te geven. Langs landwegen is hij daarop over Breda naar de Moerdijk gereden in de hoop daar tenminste delen van de 719e Div. te zullen treffen op mars naar het zuiden, wat inderdaad het geval bleek te zijn. Dankbaar, dat er van de vijandelijke luchtmacht op deze dag niets te bespeuren was geweest kwam de generaal tegen 23.00 uur weer terug op zijn stafkwartier te Bilthoven.

In de vroege morgen van 5 September reed hij met zijn gevechtsstaf als deel van het stafkwartier naar de nieuwe commandopost te Moergestel, waar hij tussen 8.00 en 9.00 uur aankwam. Terwijl de gevechtsstaf zich daar inrichtte, ging hij verder naar voren in de richting van het Albertkanaal. Onderweg ontmoette hij nog een groot aantal kleinere onderdelen, ook afzonderlijk teruggaande officieren, die hij herhaaldelijk aanhield om naar hun opdracht te informeren en in kleine verbanden weder liet verzamelen. Door toeval hield hij ook een kapitein aan van een verbindingstroep, die de commandant bleek te zijn van een verbindingsafdeling der 85e Infanterie Divisie. Van deze kapitein vernam hij, dat generaal Chill reeds op eigen initiatief maatregelen voor een afsluiting aan het Albertkanaal had genomen, doch daarover geen bijzonderheden kon mededelen. Reinhard droeg de kapitein op Generaal Chill te berichten, dat deze zich nog dezelfde avond te Moergestel moest melden. Daadwerkelijk verscheen hij echter eerst in de voormiddag van 6 September aangezien Chill zelf op weg was en hem eerst 5 September 's avonds laat het verzoek van Generaal Reinhard bereikte.

Reinhard zelf ging op 5 September verder naar voren en kwam o.a. in Beringen waar hij juist het IIIe bataljon van het Inf. Regiment 723 van de 719e Div. aantrof en ging daarna naar de overgang noord van Hasselt waar hij het bataljon Nederlandse S.S. vond. Met beide commandanten besprak de generaal de uitvoering van hun opdracht, n.l. afsluiten en verdedigen van het kanaal. Hij reed daarna nog Hasselt binnen en nam hier persoonlijk verbinding op met de Militaire bevelhebber in België, de S.S. Obergruppenführer Jungclaus.

Generaal Student verschijnt op het toneel

Over Eindhoven terugrijdende bereikte Reinhard zijn commandopost Moergestel kort voor het invallen van de duisternis. Daar was kort tevoren aangekomen de General Oberst der Luftwaffe K. Student, die mededeelde, dat hem de verdediging was opgedragen en dat generaal Reinhard onder zijn bevelen was gesteld.

Op 4 September had Student te Berlijn zijn opdracht gekregen, om met nog onder zijn bevel staande parachutistenonderdelen uit Duitsland, bij de Legergroep B de verdediging aan het Albertkanaal te organiseren. Hij vloog naar Luik waar hij zich meldde bij Maarschalk Model, de commandant van Legergroep „B” en vernam daar, dat de geallieerden om onverklaarbare redenen momenteel niet verder oprukten, niettegenstaande Engelse pantserwagens reeds in de stad Antwerpen waren doorgedrongen. Ook werd hem medegedeeld, dat het Duitse 15e leger nog in N.W. België aanwezig was en opdracht had naar het oosten door te breken, hierbij blijvend zuid van het Albertkanaal.

Op dat moment wist Model nog niet, dat Generaal von Zangen met zijn gehavend leger hiertoe niet meer in staat was.

General Oberst Student vermeende, na hetgeen hij te Luik had vernomen, nog wel tijd te hebben om vrij ongestoord de Kanaalverdediging te organiseren. Hij begaf zich per auto van Luik naar Hasselt. Op deze tocht heeft hij groot gevaar gelopen gevangen genomen te worden door Engelse pantsertroepen, die zonder dat hij er enig vermoeden van kon hebben reeds ver naar het noorden waren doorgedrongen, terwijl de onderdelen van het Duitse 15e leger, welke hij in deze streek verwachtte, reeds in aftocht waren om bij Breskens uit te wijken over de Schelde. Een vluchtige terreinverkenning gaf de indruk, dat het Albertkanaal inderdaad een hindernis van betekenis kon zijn. Te Moergestel op de commandopost van generaal Reinhard werd Student ingelicht over de toestand en de reeds getroffen maatregelen. Op grond van de verkregen infichtingen en binnengekomen meldingen beoordeelde de generaal Reinhard, die inmiddels ook was teruggekomen, hierbij de toestand als volgt:

— Het Duitse front in N.-België schijnt vrijwel in oplossing te zijn. Antwerpen is op 4 September door de vijand genomen.

— Wanneer de vijand juist handelt zal hij met spoed verder oprukken:

- a. over Antwerpen noordwaarts naar de dam bij Woensdrecht teneinde het 15e leger, dat van de vaste wal uit België zeer moeizaam over de Scheldemonnd werd gezet op Walcheren en Beveland af te snijden;
- b. om de overgangen over het voor beide partijen gewichtige Albertkanaal in handen te krijgen voordat een afdoend sterke Duitse verdediging daar is opgebouwd.

Naar de berekeningen van Reinhard moest het nog 1 à 2 dagen duren voordat alle troepen van de 719e Div. op de hun aangewezen plaatsen van het ongeveer 80 km lange kanaalfront konden zijn aangekomen. Of er overigens nog iets van eigen troepen en van welke soort aan het Kanaal stond was nog niet volledig vast te stellen.

Op grond hiervan was het dringend nodig alle nog bereikbare kleine een-

heden bijeen te brengen en in te zetten bij het Albertkanaal waarvan onverwijd alle bruggen moesten worden vernield. Verder moesten de afweermaatregelen er geheel op gericht zijn om het zwaartepunt van de verdediging te leggen tegenover Antwerpen met het oog op de redding van het 15e leger.

Tegen alle verwachtingen in benutten de Engelsen de mooie kans welke hen noord van Antwerpen geboden werd niet, daarentegen gelukte het op 6 September aan enige vijandelijke pantsers de brug bij Beringen te nemen doordat de Duitse bezetting zich daar had laten overrompelen, hetgeen zoals onder zal blijken ernstige gevolgen had.

Bij Merxem echter gelukte het aan de langzamerhand aankomende delen van het Inf. Reg. Nr. 743 van de 719e Div. waarbij zich nog enige zwakke compagnieën voegden welke uit Antwerpen ontsnapt waren, de partiële aanvallen van de Eng. Pantser Div. af te wijzen. Deze heen en weer golvende gevechten voltrokken zich ongeveer tot 12 September met het resultaat, dat de noordelijke oever van het Albertkanaal rechts en links van Merxem in handen bleef van de 719e Div. De Engelsen bleven overigens nu vooreerst bij Antwerpen werkeloos, zodat het terugnemen van het Duitse 15e leger achter het front was beveiligd en dit leger werd gered.

Op 5 September beschikte de Gen. Oberst Student voor het organiseren van een verdediging van het Albertkanaal nog slechts over de genoemde zwakke troepenonderdelen uit Holland. Als Blitz-transport waren per spoor uit Duitsland onderweg:

a. Aan actieve troepen:

Het Fallsch. regiment No. 6 onder bevel van v. d. Heydte uit Güstrow en het 1e bataljon van het Fallsch. regiment No. 2 hetwelk uit Normandië naar Duitsland was teruggekeerd om opnieuw gereorganiseerd en opgefrist te worden.

b. Aan depot-troepen:

De 7e Fallsch. Div. onder generaal Erdmann. Deze troep is aangekomen met zijn depot-uitrusting, terwijl de gevechts-uitrusting afzonderlijk moest worden nagezonden.

c. Lichte- en marsvaardige zieken.

Dit was de z.g. 176e Divisie uit West-Duitsland, welke bestond uit bataljons zwakhorenden, slecht zienden, enz. alsmede bataljons maagpatiënten, die een bepaald diët volgden.

Op 6 September verscheen overeenkomstig het bevel van Gen. Reinhard in de voormiddag de Gen. Lt. Chill op de commandopost te Moergestel, die een verslag gaf van zijn persoonlijke handelingen aan het Albertkanaal. Chill stelde de legercommandant er ook mede in kennis, dat hij nog over enige divisie-artillerie beschikte welke hij bij de terugtocht uit Frankrijk had kunnen redden. Dit was een verheugend bericht omdat daarmee voor de in te richten kanaalstelling toch nog enige artillerie beschikbaar kwam.

Als uitvloeisel van het verdedigingsplan werd de kanaal-sector vanaf de Schelde tot Beringen onder bevel gesteld van Generaal Reinhard en de hiervoor beschikbare troepen aangeduid als het LXXXVIIIe Legerkorps. Generaal Reinhard verdeelde dit frontgedeelte daarop in twee vakken, waarvan de scheidingslijn kwam te lopen oost van Herenthals.

Het rechtervak kwam onder bevel van Gen. Ltn. Sievers en werd genoemd het vak van de 719e Div.

Het linkervak, waarvan de daarin reeds aanwezige troepen werden aangeduid als 85e Div., werd toevertrouwd aan Gen. Ltn. Chill; het hier ook opgestelde Inf. Reg. 723 van de 719e Div. kwam dus ook onder de bevelen van Generaal Chill.

Het Nederlandse S.S. Bataljon bleef te Hasselt rechtstreeks onder de legercommandant; het had aldaar reeds een bruggenhoofdopstelling ingenomen op de zuidelijke kanaaloever. Twee inmiddels ook uit Holland aangekomen recrutenbataljons van de Hermann Göring-troepen bleven voorlopig rechtstreeks ter beschikking van de legercommandant.

Om de bezwaren verbonden aan het verkrijgen van onmiddellijk goed werkende telefonische verbindingen te ondervangen, vestigde de legercommandant aanvankelijk zijn standplaats ook te Moergestel. Omstreeks half September werd het Hoofdkwartier als Fallschirm-Armee Ober-Kommando (Fallsch. A.O.K.) overgeplaatst naar het meer centraal gelegen Vught, waar reeds eerder een commandopost met de nodige verbindingen bleek te zijn voorbereid.

Gevechten bij Beringen

Kort nadat Generaal Chill zich op 6 September te Moergestel had gemeld ontving Reinhard het bericht van het gebeurde bij Beringen waar de Engelse pantserwagens over het kanaal waren gekomen. Deze zelfde dag kwam het 1e bataljon van het Fallsch. Reg. No. 2 te Tilburg aan; dit werd nu onmiddellijk met vrachtauto's naar Beringen doorgezonden en Generaal Chill *) kreeg de opdracht om de gevechten bij Beringen, dat in zijn vak lag, te coördineren en te leiden. Zelf ging de legercommandant met Gen. Chill mee naar voren om persoonlijk een indruk te krijgen van de toestand te Beringen. Inmiddels kwam er ook een afdeling „Jagdpanzer” uit het oefencentrum Harskamp met ongeveer 25 moderne pantserwagens beschikbaar, welke echter aanvankelijk nog in reserve bleef. Nog voor het invallen van de duisternis werd bij Beringen een eerste tegenaanval ingezet waarbij het in de omgeving van het Belgische militaire kamp Beverloo tot ernstige gevechten kwam met Engelse pantserwagens. In deze gevechten bleek de Duitse pantservuist-uitrusting zeer goed te voldoen. De Engelsen werden gestuit, doch het gelukte niet ze wederom terug te werpen over het kanaal. Hierop volgden van tijd tot tijd schermutelingen van pantsergroepen zonder dat de Engelsen verder konden doordringen.

In de nacht van 6 op 7 September arriveerde te Tilburg het Fallsch. regiment No. 6 ongeveer 4000 man sterk. Dit regiment werd eveneens onverwijd doorgezonden naar Beringen en onder directe bevelen gesteld van generaal Chill, die van de legercommandant de opdracht kreeg met dit regiment een nieuwe tegenaanval te doen. Op 7 September was het niet mogelijk om reeds een aanval in te zetten; eerst op 8 September kwam de tegenaanval los. Er werd de gehele dag hard gevochten en de Duitsers drongen door tot het kanaal waarna van west naar oost langs het kanaal in de richting van de brug werd doorgestoten in de linkerflank van de Engelsen. Een der Duitse bataljons

---

*) Ook bij de verdere strijd in Noord-Brabant werd Chill overal heengestuurd waar de zaken verkeerd dreigden te lopen. Wij zien hem verschijnen bij Schijndel om de Amerikaanse Paratroepen te bestrijden om later weer zuid van Tilburg op te duiken alwaar hij Goirle heroverde op de opdringende vijand.

naderde zelfs de brug teneinde deze alsnog te vernielen, hetgeen gelukt zou zijn, indien de mede opgerukte pionierscompagnie (de S.S. Ausbildungs-Leibstandarte/Pionierskompanie) over voldoende springmiddelen had beschikt. Nu werd geen afdoende resultaat bereikt en moest in de nacht van 8 op 9 September ook deze nieuwe tegenaanval als mislukt worden beschouwd. Als gevolg hiervan en omdat inmiddels in de late avond van 8 September ook Engelse afdelingen bij Gheel over het Albertkanaal gekomen waren, werd aan Duitse zijde besloten het front bij Gheel en Beringen terug te nemen tot achter het Schelde-Maaskanaal. Eerst op 10 September drongen de Engelse pantsertroepen bij Beringen met kracht over Bourg Leopold naar Overpelt waarbij felle gevechten ontstonden. Terwijl er reeds bij het Schelde-Maaskanaal werd gestreden, weerden de Duitse achterhoede-afdelingen zich nog heftig bij Hechtel en omgeving.

Vooral om de kanaalovergangen nabij Neerpelt werd verbitterd gevochten, wel vier of vijf aanvallen en tegenaanvallen kwamen hier tot uitvoering. Bij een der tegenaanvallen werden de Engelsen geheel teruggeworpen, doch zij kwamen weer terug en wisten tenslotte toch vaste voet te krijgen op de noordelijke kanaaloever. In een klein bruggenhoofd werden zij echter door de Duitsers opgehouden.

Na deze gevechten bij Neerpelt en het eveneens stuiten zuid van Rechy van de ook uit Gheel opgerukte Engelsen, ontstond er op het gehele front van Antwerpen tot Maastricht een gevechtspauze waardoor de algemene gevechtstoestand voor de Duitsers niet ongunstig was, zodat het Fallsch. Armeekorps Ober Kommando aan de Führer kon melden:

„Situatie aan het Albertkanaal is stabiel geworden. De Engelsen gestopt.”

En Montgomery schrijft hierover in Dispatch from D-day till VE-day: „Het was merkbaar, dat de vijand zijn evenwicht begon te herwinnen.”

Van de gevechtspauze maakten de Duitsers gebruik om hun troepen te reorganiseren en de bevelsverhoudingen nader te regelen. Met instemming van Feldm. Model werd onder het opperbevel van Gen. Ob. Student de verdediging van het westelijk frontgedeelte opgedragen aan Gen. von Zangen, commandant van het 15e leger en het front van Eindhoven tot Maastricht toevertrouwd aan de Gen. van Obstfelder, de oorspronkelijke commandant van het LXXXVIe legerkorps. Dit korps was in Frankrijk dusdanig verzwakt, dat aanvankelijk praktisch alleen nog de staf met de verbindingsafdeling te Breskens was aangekomen en ter beschikking kwam voor de kanaalverdediging.

De reorganisatie vorderde enige tijd en was nog niet geheel voltooid toen op 17 September 1944 de Duitsers volkomen verrast werden door de geallieerde luchtlandingen bij St. Oedenrode-Grave-Nijmegen-Arnhem.

Dat de Duitsers aan de Belgische kanalen tegen de geallieerde overmacht nog zoveel tegenstand hebben kunnen bieden moet ongetwijfeld voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan de aarzelende wijze waarop de Engelsen na hun onstuimige opmars door Noord-Frankrijk hun operaties zijn begonnen tegen het Albertkanaal waardoor de Duitsers gelegenheid kregen zich enigszins te herstellen en verdedigingsmaatregelen te treffen. De moeilijkheden, welke de Engelsen daarna hebben ondervonden bij hun poging om naar Arnhem door te stoten moeten voor een deel ook daaraan worden toegeschreven.

ENIGE FLITSEN UIT HET OORLOGSTIJDPERK NA HALF SEPTEMBER 1944

a. Wat waren de oorzaken, dat de Nijmeegse brug onbeschadigd in geallieerde handen is gevallen?

Er doet een verhaal de ronde over het heldhaftig optreden van een Nijmeegse jongen, die de redder zou zijn geweest van de grote Nijmeegse verkeersbrug. Dit is vermoedelijk niet juist, want een nauwkeurig onderzoek heeft uitgewezen, dat zulks niet het geval kan zijn geweest. Deze jongen, Jan van Hoof geheten, heeft zich niettemin *zeer flink gedragen* en vond op 19 September 1944 de dood te Nijmegen op de hoek van de Lange Hezelstraat en Nicuwe Markt als gids van een Engelse pantserwagen.

Reeds lang te voren hadden de Duitsers maatregelen onder het oog gezien om de bruggen over de grote rivieren tijdig te laten springen. Bij elke brug was een vooruitgeschoven post geplaatst, uitgerust met radio-verbinding. In noodgevallen zou na ontvangst van een vastgesteld code-woord de brug onmiddellijk worden opgeblazen. Toen Feldmarschall Model als commandant van Heeresgruppe „B” de operaties in Nederland in handen nam, mocht slechts met zijn machtiging en na instemming van het O.K.W. tot vernieling van de operationele bruggen worden overgegaan. Op 17 September heeft de generaal von Wühlisch, de chef van de staf van W.B.N., telefonisch enige malen met klem aangedrongen bij Gen. Krebs, de chef van de staf van Model om de brug te laten springen. Hierop is echter niet ingegaan.

Model, onderkende de grote risico's, welke Montgomery op zich nam met zijn operaties „Garden” en „Market”, verwachtte door het afsnijden van de achterwaartse verbindingen nog wel in staat te zijn met de reeds tot Nijmegen doorgedrongen delen van het Engelse XXXe korps en de Amerikaanse 82e Para Div. te kunnen afrekenen en daardoor de Waalbruggen voor eigen doeleinden te kunnen behouden. Dat is een misrekening geworden.

Nadat de bruggen in geallieerde handen waren gekomen, vooral dank zij een succesvolle rivierovergang van een detachement Amerikanen westelijk van de stad, zijn nog pogingen aangewend ze te vernielen, eerst door bovenstrooms Flusztorpedo's te water te laten en daarna op 27 September met een bombardement van een groot aantal vliegtuigen; beide pogingen bleven echter zonder resultaat. In de nacht van 28 op 29 September zijn daarna hiervoor speciaal geoefende zwemmers met springstof beladen naar de bruggen gezwommen. De spoorbrug werd daarbij zeer ernstig beschadigd doch de verkeersbrug liep slechts geringe schade op, welke in korte tijd kon worden hersteld.

b. Hoe zagen de Duitsers de zg. slag bij Arnhem?

De luchtovervallen op Zondag 17 September 1944 van de Amerikaanse 101ste en 82e luchtlandingsdivisiën in Noord-Brabant en van de Engelse 1ste Airborne Div. ten westen van Arnhem was voor de Duitsers een grote verrassing. De Duitse legerleiding verwachtte niet, dat de geallieerden, die in algemene zin naar de Rijn oprukten, hun kostbare luchtlandingstroepen en parachutisten zouden inzetten op het naar haar mening secundaire front in Nederland.

Onder meer bleek de verrassing uit het volgende: De commandant van Legergroep „B”, de veldmaarschalk Model, had juist op 15 September zijn hoofdkwartier van Arcen (nabij Venlo) verplaatst naar Oosterbeek waar hij twee dagen later plotseling midden tussen de Engelse parachutisten kwam te zitten, zodat hij met grote spoed onverwijd naar Terborg moest verhuizen.

De W.B.N., generaal Christiansen, gebruikte met zijn chef van de staf von Wühlisch het middagmaal in Crailob toen hun aandacht plotseling werd getrokken naar een zeer groot aantal vijandelijke vliegtuigen, waarvan zij de vervoerscapaciteit reeds dadelijk schatten op ongeveer een regiment. Zij spoedden zich naar de bunker te Hilversum, waar het hoofdkwartier was gevestigd en maakten alarm.

Generaal Reinhard, de commandant van het LXXXVIIIe legerkorps, kwam op 17 September tegen de middag terug van een inspectietocht in het gebied Reusel-Eersel. Hij reed over Wintelre en Oirschot naar zijn commandopost te Moergestel toen zijn aandacht werd getrokken door een opvallende bedrijvigheid van de vijandelijke luchtmacht. Hij moest herhaaldelijk zijn wagen doen stoppen om dekking te zoeken. In Oirschot aangekomen nam hij boven zich tot ver naar het westen en oosten opeenvolgende vijandelijke luchttransportverbanden waar, welke voor een deel laag over hem heen vlogen. In korte tijd telde hij honderden toestellen en besefte, dat het handelde om een luchtlanding in grote stijl. Zijn auto in de steek latende reed hij op de duo-zitting van een der begeleidende motorrijders onmiddellijk naar zijn commandopost waar inmiddels reeds alarm was gemaakt.

De algemene verrassing heeft echter niet heel lang geduurd want kort na het begin der luchtlanding werden uit een in Noord-Brabant tot daten gedwongen toestel van de Amerikaanse 101e Lucht. Div. bescheiden buit gemaakt waaruit de bedoelingen van de geallieerden bleken, zodat de Duitsers in staat waren, tegenmaatregelen voor te bereiden en tot uitvoering te brengen.

Voor wat de te nemen maatregelen bij Arnhem betrof, ontstond er reeds onmiddellijk ernstige wrijving tussen de hogere commandanten. Overeenkomstig de instructie voor de W.B.N. was generaal Christiansen aangewezen om de leiding te nemen van de militaire operaties te Arnhem, doch de Gen. Obergruppenführer der S.S. Bittrich weigerde zich onder zijn bevelen te stellen.

Bittrich was de commandant van het IIe S.S. Pantserkorps, dat toevallig n.o. van Arnhem legerde. Het korps had in Frankrijk ernstig geleden en was daar voor rust en om gereorganiseerd te worden. Het bestond uit:

- de 9e S.S. Pantserdivisie (Division „Hohenstaufen”) en
- de 10e S.S. Pantserdivisie (Division „Fruntsberg”).

Elk der divisieën had nog slechts de sterkte van ongeveer één regiment; een tweede regiment werd in Duitsland nieuw opgericht, doch was nog niet beschikbaar. Met het materiaal was het slecht gesteld; aanwezig waren slechts 20 Sturmgeschütze, nog slechts $\pm$ 60 % van de korpsartillerie, enige zware mijnenwerpers en 6 Franse met enkele oude Duitse pantserwagens, welke weinig gevechtswaarde hadden.

Bittrich was een bekwaam, tactisch goed onderlegd officier, die vond, dat de vlieger-generaal Christiansen niet geschikt was om de leiding in handen te nemen.

De wrijving liep zo hoog, dat Veldmaarschalk Model ingreep en het gevechtsfront bij Arnhem verdeelde: het westen werd toegewezen aan Christiansen en het oostelijk gedeelte aan Bittrich.

Met uitzondering van de Alarheinheit uit Arnhem en de Unterführerschule — het z.g. bataljon Krafft — dat zeer toevallig zich ter hoogte van Wolfhezen bevond, was er niets beschikbaar om onmiddellijk tegen de Engelsen te worden ingezet. De Feldkommandant — generaal Kussin — ging per auto onmiddellijk persoonlijk op verkenning en sneuvelde daarbij te Oosterbeek. Het bataljon Krafft greep de meer noordelijk oprukkende Engelse colonne te $\pm$ 16.00 uur aan en hoewel dit bataljon tegen de spoorbaan werd teruggedrongen hield het de Engelsen aldaar vast in een uitputtend bosgevecht, zodat het nog slechts aan een gedeelte van één der compagnieën van het 3e bat. van de 1ste Para Brig. gelukte om zich te voegen bij het 2e bat. van deze brigade, hetwelk inmiddels het noordelijk landhoofd van de verkeersbrug had weten te bereiken. De spoorbrug hadden de Duitsers op het laatste moment opgeblazen. Dit had volgens een Nederlands verbindingsofficier, die zich bij het naar de verkeersbrug oprukkende Engelse bataljon bevond, vermoedelijk voorkomen kunnen worden, indien dit bataljon in plaats van om te 16.15 uur te gaan theedrinken, onverwijd maatregelen had genomen om de ontstekingsmiddelen van de springlading te verwijderen waarop was aangedrongen.

De W.B.N. belastte de gen. von Tettau, die zijn standplaats had te Grebbe, met het troepenbevel west van Arnhem en zond hem via Ede allerlei onmiddellijk grijpbare onderdelen, waarmede von Tettau langzamerhand een front vormde, dat de volgende dagen de Engelsen terugdrong naar Hartestein.

In het oosten rukten onderdelen van het IIe Pantserkorps op en vormden onder de Standarteführer Harzer van de 9e S.S. Pantser Div. met andere onderdelen een front, dat de Engelsen van het oosten uit terugdrong op Hartestein.

Terwijl met de geïsoleerde Engelsen bij de brug afzonderlijk werd afgekeurd werd het gros van de gelande Engelsen en Polen langzamerhand geheel rondom Hartestein ingesloten. Voor 26 September werd een „General Angriff” bevolen, doch voordat deze tot uitvoering kwam, waren de overgebleven Engelsen en Polen in de nacht van 25 op 26 September over de rivier uitgeweken.

Volgens Duitse opvatting zijn de Engelsen veel te ver (10 à 12 km) van hun hoofdoject afgesprongen, terwijl ook de grote tussenruimten waarop de opvolgende landingen plaats hadden, voor de Engelsen fataal zijn geworden. Het was aan Duitse zijde merkbaar, dat er aan de gevechtsleiding bij de Britten iets haperde, waartoe de omstandigheid zal hebben bijgedragen, dat de Engelse generaal Urquhart twee dagen buiten staat is geweest het bevel over zijn divisie te voeren toen hij voor Duitse pantsers te Oosterbeek de wijk nam in een huis en daar opgesloten was. Dit is vermoedelijk de reden waarom op de tweede dag, toen zulks nog wel mogelijk was, niet alles door de Engelsen is gedaan om met voldoende krachten door te dringen naar de verkeersbrug. Voor de wijze waarop de Engelsen en in het bijzonder de mannen van het bataljon in het bruggenhoofd te Arnhem, zich in het gevecht hebben gedragen, hadden de Duitsers groot respect. Overigens hebben ze nog al critiek op de leiding en de opzet van de gehele onderneming. Ook de wijze waarop de Engelsen met hun materiaal bij het ontladen van de zweeftoestellen omsprongen werd becritiseerd. Duitse soldaten konden doordringen tot vele verlaten toestellen en zich van de daarin nog aanwezige lading meester maken. Hierdoor kwamen de Duitsers in bezit van verscheidene zend- en ontvangtoestellen, waarmede berichten konden worden opgevangen en afgeluisterd.

De bevoorrading (Luftnachsclub) van de Engelsen geschiedde door de Amerikanen elke dag te punctueel, om 14.00 en 17.00 uur. Het weer was

slecht met een wolkendek op 250 en 300 m. Hierdoor was het gemakkelijk met behulp van de eveneens gevonden Engelse seinpistolen met bijbehorende munitie de vliegers te misleiden om hun voorraad binnen bereik van de Duitsers af te werpen. Bovendien werden de vliegtuigen daardoor een gemakkelijke prooi van het afweergeschut. Alles bijeen is er zeker 70 % van de vliegtuigen met munitie en levensmiddelen afgeschoten. De Engelsen kregen geen aanvulling meer, terwijl de Duitse troepen 8 dagen hebben kunnen leven van de gevonden levensmiddelen.

Volgens Duitse gegevens zouden bij Arnhem 1016 geallieerde vlieg- en zweeftoestellen zijn vernietigd, $\pm$ 3000 Engelsen en Polen zijn gesneuveld en een gelijk aantal zijn krijgsgevangen gemaakt, welke getallen vrijwel overeenstemmen met de Engelse gegevens.

c. Fragmenten uit de terugtocht van het Duitse 15e leger over de Scheldemonding naar Nederlands gebied.

In begin September 1944 onderging het gering aantal operatieve Duitse troepen in Nederland een belangrijke uitbreiding door het verschijnen van het Duitse 15e leger. Gedurende de strijd in Frankrijk en de daarop gevolgde geforceerde terugtocht was het ernstig verzwakt en gedesorganiseerd in Nederland aangekomen, zo zelfs, dat de Duitsers spraken van „Trümmer”. Hoewel een gedeelte ervan onmiddellijk weer in gevecht werd gebracht is het geleidelijk opgefrist en gereorganiseerd. Een kern ervan bleef eerst als 15e leger en later — na het Ardennenoffensief — als het 25e leger in Nederland tot aan het einde van de oorlog.

Eind Augustus bevond zich dit Duitse 15e leger op de terugtocht in het westelijk deel van België onder bevel van de Gen. der Inf. Gustav von Zangen, die op 25 Augustus in Noord-Frankrijk het commando had overgenomen van de Gen. Oberst von Salmuth. Bij de overgave van het bevel waren van de oorspronkelijke vier legerkorpsen er nog slechts twee aan de kanaalkust aanwezig. In het noorden het 89e korps van generaal von und zu Gilsa en zuid daarvan het 67e korps van generaal Spornheimer, in totaal vermoedelijk nog slechts zes divisies (t.w. de 59e, 64e, 70e, 226e, 245e en 712e Inf. Div.) In de laatste dagen van Augustus voegden zich hierbij de resten van vijf, uit Noord-Frankrijk terugvloeiende divisies; dit waren de infanterie divisies 711, 346, 331 en 344 en de 17e Lu. Wa. Feld Div. Hiervan werden de laatste drie, welke zeer geleden hadden in gevechten noord van Parijs, samengevoegd in één divisie-verband met de aanduiding 331 Inf. Div.

Omstreeks 1 September was Gen. von Zangen nog van plan ingevolge opdracht van de commandant legergroep B, Veldmaarschalk Model, om zich met het 15e leger over Brussel en Antwerpen naar het N.O. door te slaan, ten einde in aansluiting met de eveneens in N.O. richting teruggegangene resten van het 7e Leger een nieuwe verdedigingslijn in het zuiden van Nederland in te nemen. Toen op 4 September onverwachts Antwerpen door de Engelsen werd bezet, moest dit plan worden opgegeven en werd Gen. von Zangen gemachtigd zijn gehavend en vermoeid leger over de Schelde en via Walcheren te doen uitwijken op Nederlands gebied. Voordat de terugtocht begon werd de 226e Div. naar Duinkerken gezonden, met opdracht daar stand te houden tot het einde.

De voorbereidingen en regelingen van de terugtocht over de brede Scheldemond werd in handen gelegd van de Gen. der Inf. Schwalbe, wiens 344e

Inf. Div., zoals boven vermeld, was opgelost in de 33^{ie} Div. Om de voorbereidingen mogelijk te maken werd een achterhoedestelling bezet achter het kanaal van Brugge naar Gent. Toen deze lijn moest worden opgegeven met de val van de stad Gent trokken de Duitse troepen terug tot achter het Leopoldkanaal, welke opstelling zij tegenover de Canadese aanvallen hebben kunnen handhaven. Gen. Schwalbe vestigde zijn tijdelijke standplaats in Breskens en regelde van daaruit de overtocht van alle geleidelijk aankomende troepen. Voor de overtocht had hij beschikbaar twee grote schepen en drie uit lichters samengestelde vloten elk met een laadvermogen van 18 voertuigen, alsmede nog 16 kleine Rijschepen, elk voor 250 man. De IJsselmeer-Wasserschütz-Polizei-Flotille werd door de binnenwateren naar de Schelde overgebracht en eveneens bij de overtocht benut. Aanvankelijk had de overtocht plaats zowel te Breskens als bij Terneuzen, doch de laatste haven was nog slechts 8 dagen in gebruik toen door het oprukken van de Poolse divisie hier het overzetten moest worden gestaakt. Het was de bedoeling geweest bij Breskens het zware materiaal en bij Terneuzen het personeel over te brengen; door het uitvallen van Terneuzen moest daarna alles gaan langs de route Breskens-Vlissingen. De transporten over de Schelde werden aanvankelijk bij duisternis uitgevoerd, doch toen na enige dagen bleek, dat meerdere spoed geboden was, werden ook bij daglicht overvaarten ingelast. Bestookt door geallieerde vliegtuigen zijn daarbij verliezen geleden aan schepen en personeel, o.a. op 16 September toen bij een grote inchtaanval op Breskens 175 Duitsers werden gedood en een met troepen volgeladen boot een voltreffer kreeg.

Met uitzondering van de in de Kanaalvesting achtergelaten troepen en de 64^e Inf. Div. welke onder bevel van Gen. Ltn. Eberding belast werd met het bezet houden van een bruggenhoofd op de zuidoever van de Scheldemond, bereikten de resten van de overige divisies van het 15^e leger de noordoever van de Schelde. In totaal konden in zestien dagen ongeveer 65.000 man, 225 vuurmonden, 750 voertuigen en ongeveer 1000 paarden worden overgezet, waarmee het overgrote deel van het Duitse 15^e leger aan de geallieerde greep was ontsnapt. De Duitse leiding verkeerde in voortdurende angst, dat de geallieerden uit Antwerpen zouden oprukken om de toegang van Zuid-Beveland bij Woensdrecht af te sluiten. Wel was voor dat geval een gewijzigd plan gereed n.l. om de troepen dan te water verder af te voeren naar Dordrecht en Rotterdam, doch dat zou een langzame en langdurige tocht worden en zeer gevaarlijk met het oog op de geallieerde luchtacties. Hierbij zou bovendien al het zware materiaal moeten worden achtergelaten en alleen het personeel vervoerd kunnen worden. Indien het Engelse 2^e leger in deze Septemberdagen, in plaats van min of meer aarzeland operaties te beginnen tegen het Albertkanaal, eerst met voortvarendheid in N.W. richting tegen de Schelde was opgerukt, of had kunnen oprukken, zou waarschijnlijk op het moeizaam terugtrekkende gedemoraliseerde Duitse 15^e leger onmiddellijk een beslissend succes zijn behaald. Hierbij was vermoedelijk tevens zonder heel veel moeite de toegang uit zee naar de reeds in geallieerd bezit zijnde haven van Antwerpen, in Engelse handen gekomen voordat aan de Duitsers gelegenheid was gegeven met de nieuw aangekomen troepen de verdediging van de Scheldemond beter voor te bereiden. De Engelsen bleven noord van Antwerpen echter voorlopig werkeloos waardoor het gros van het Duitse 15^e leger over de Schelde en uit Zuid-Beveland kon ontsnappen om de Duitse troepen in Noord-Brabant te gaan versterken.

Aan Duitse zijde is in deze dagen grote activiteit ontwikkeld en zijn er

zware marsen afgelegd. Zo o.a. door de 245e Inf. Div. onder bevel van Gen. Maj. Sanders. Deze divisie bevond zich in stelling aan het Leopoldkanaal waar met succes de Canadese aanvallen waren afgeslagen, toen er bericht kwam, dat de divisie aan de beurt was om over de Schelde gezet te worden. Na uit het gevecht losgemaakt en bij Breskens te zijn overgezet, marcheerde de divisie van Vlissingen over Middelburg en Zuid-Beveland via Bergen op Zoom-Roosendaal-Breda naar Tilburg in een tijd van slechts twee dagen, waarbij onder voortdurende bedreiging van de geallieerde vliegers per dag $\pm$ 70 km werd afgelegd. (Het was de zwaarste mars gedurende de gehele oorlog). Na aankomst in Tilburg werd de divisie naar het front gezonden en kwam in de lijn Oirschot-Reusel in actie tegen de hier opdringende Engelsen.

d. Enkele grepen uit de strijd in Zeeland.

In September 1944 waren de achterwaartse verbindingen van de geallieerde legers op het noordelijk en noordoostelijk frontgedeelte te lang geworden waardoor het dringend nodig werd, dat het uitgebreide havencomplex van Antwerpen, reeds onbeschadigd in geallieerd bezit, ten volle voor de aan- en afvoer kon worden ingeschakeld. Na het falen bij Arnhem en het vastlopen van het Engelse front bij Nijmegen was niet meer te verwachten, dat de Duitsers hun troepen uit Zeeland en westelijk Nederland zouden terugnemen. In deze gebieden zonder meer prijsgeven. De Duitsers bekeersten de Scheldemonding en daar hun intussen de gelegenheid was gelaten verdedigingsmaatregelen te nemen, was het te voorzien, dat het vrijmaken van de toegang uit zee voor de Antwerpse haven gepaard zou gaan met zware gevechten. Toen dan ook op 28 November het eerste convooi langs de Westerschelde naar Antwerpen opstoomde was dit succes bereikt dank zij een grote geallieerde krachtsinspanning gedurende ongeveer twee maanden, welke kan worden aangeduid als „De Slag om de Schelde”. De geallieerden hebben hierbij achtereenvolgens veroverd het Duitse bruggenhoofd zuid van de Scheldemonding, Zuid-Beveland en Walcheren, terwijl gelijktijdig Noord-Beveland werd bezet.

De Duitsers bekeersten de toegang van de Schelde uit zee met zware batterijen op de kust van Walcheren en west Zeeuws-Vlaanderen, terwijl overigens de oevergebieden van de Westerschelde waren bezet. Westelijk Zeeuws-Vlaanderen begrensd door de Braakman, het Leopoldkanaal en de Noordzeekust, was als bruggenhoofdstelling ingericht, waarvan de verdediging was opgedragen aan de 64e Inf. Div. onder bevel van generaal Eberding. De Duitsers hebben hier hevige tegenstand geboden aan de zware concentrisch uitgevoerde geallieerde aanvallen waarbij de 64e Div. eervol is ten onder gegaan.

Op de noordoever van de Schelde zou aanvankelijk Zuid-Beveland worden verdedigd door de 712e Inf. Div. en Walcheren door de 70e Div., doch met het oog op het gevaar, dat de Duitsers in Noord-Brabant bedreigde, was de 712e Inf. Div. na aankomst onmiddellijk doorgezonden.

De 70e Div. bestond uit drie infanterie-regimenten met de nummers 1018, 1019 en 1020, elk twee bataljons sterk; een artillerie-regiment, een fuselierbataljon en een pionier- en verbindings-afdeling. Aan de divisie werd het 1018e regiment onttrokken, het moest worden afgestaan aan de sector Lilloo-Merxem van het front noord van Antwerpen. Deze 70e Div. was niet bepaald een elitetroep. De infanterieregimenten bestonden uit manschappen met chronische of acute maagzweren, met nog niet geheel herstelde maagverwondingen en

mannen met nerveuse of gevoelige magen. Als voeding werd een bijzonder diëet verstrekt, vandaar dat de divisie de naam had gekregen van „Wittebrood-Divisie”.

Voor de verdediging van Walcheren en Zuid-Beveland werd de Commandant van de 70e div., de Lt.-Gen. Daser beëdigd als vestingcommandant, hetgeen inhield, dat hij de verdediging moest voeren tot de laatste man en de laatste patroon. Hij beschikte hiervoor, de luchtafweermiddelen en marinekustbatterijen niet medegerekend, in totaal over:

de 70e Inf. Div. (min het 1018 I.R.) in totaal 5 bataljons;

het 89e Vesting Stam Reg., in totaal 3 bataljons;

het art. regt. van de 70e Div. met vermoedelijk in totaal 3×12 kanonnen; een aantal Tsjechische kanonnen van 5 cm.

De wijze waarop Walcheren en Zuid-Beveland verdedigd moesten worden was reeds in Maart 1944 vastgesteld toen veldmaarschalk Rommel zijn inzichten doorvoerde om de verdediging zo dicht mogelijk aan de kust te doen plaats hebben.

Voor wat de groep Zeeuwse eilanden betrof had Rommel echter machtiging moeten geven dit aan te passen aan de geografische gesteldheid van dit gebied. Als gevolg hiervan waren de beschikbare troepen als volgt opgesteld:

het 1020e regiment bij de dam van Woensdrecht en op het oostelijk deel van Zuid-Beveland;

het IIe bat. van het 89e Vest. St. Regt. langs de zuidkust van Zuid-Beveland met het front naar de Schelde;

het Ie bat. van het 1019e R.I. te Vlissingen;

het IIe bat. van het 1019e R.I. langs de oostkust van Walcheren en op de Sloedam;

het Ie bat. van het 89e Vest. St. Regt. langs de N.W.kust van Walcheren;

het IIIe bat. van het 89e Vest. St. Regt. langs de Z.W.kust van Walcheren.

In de laatste dagen van October had de vestingcommandant nog troepen moeten afstaan voor Zeeuws-Vlaanderen en wel de 8ste compagnie van het 1019e regiment met een pioniercompagnie. Ter vervanging kreeg hij hiervoor 370 oudere huisvaders, die tot op dat ogenblik achter het front waren te werk gesteld geweest. Daser zond ze naar Noord-Beveland ter aflossing van de daar aanwezige geoefende infanterie-compagnie, waar ze een paar weken later hun militair bestaan eindigden toen ze door de Canadezen gevangen werden genomen.

Op de oostelijke landengte van Zuid-Beveland hadden drie compagnieën van het I.R. 1020 de aanvallen te doorstaan van de gehele Can. 2e Div. Wel zond de vestingcommandant het fuseliebataljon nog naar Kruiningen doch ook dit bataljon kon niet veel meer doen dan de vijandelijke opmars naar het kanaal van Zuid-Beveland een weinig vertragen. Op de 26e October landde de 156e Inf. Brig. van de Eng. 52e Lowland Div. bij Baarland in de rug van de kanaalstelling, enkele dagen later gevolgd door de 157e Inf. Brig. Hiermede was het lot van het eiland beslist, temeer toen bleek, dat ook de IJn Oud-sabbinge—Nieuwdorp niet was te houden zodat Gen. Daser op 30 October bevel gaf Zuid-Beveland te ontruimen.

Inmiddels was de militaire toestand voor de Duitsers op Walcheren ook zeer moeilijk geworden. Alle batterijen op de zuidoever, welke op hoog bevel het vuur hadden moeten openen om de 64e Div. bij zijn strijd op Zeeuws-Vlaanderen te steunen, waren daarna op een enkel kanon na door de geallieerde luchtmacht tot zwijgen gebracht. De overstroming van het eiland des-

organiseerde de verdediging, zodat bij het loskomen van de aanvallen en geallieerde landingen bij Westkapelle en Vlissingen een algemene krachtige verdediging niet meer mogelijk was. Bij Westkapelle is door intact gebleven kustgeschut krachtig opgetreden tegen de landingsechelons, waarbij de Engelsen vooral in materieel opzicht ernstige verliezen hebben geleden. Hoewel de landingen niet konden worden tegengegaan, heeft het Duitse bataljon bij Vlissingen enige dagen lang hevige tegenstand geboden tegen een verpletterende overmacht; ook bij de Sloedam hebben de Duitsers zich krachtig gewerd terwijl het laatste verzet werd geboden in het noorden door een detachement aan het Sloe waren teruggedrongen, werd Middelburg van alle zijden bedreigd. De toestand in de stad was precair, de buitenwijken stonden onder water zodat de oorspronkelijke 21.000 inwoners en de hierheen gekomen vluchtelingen in totaal bijna 40.000 mensen met het sterke garnizoen, vrijwel geheel samengepakt waren binnen de oude stadswallen. Tot een beleg is het gelukkig niet gekomen, de Duitsers grepen spoedig een gunstige gelegenheid aan om te capituleren.

Er is nog een plan geweest om het garnizoen van Walcheren te hulp te komen. De General Oberst Student was op 27 October opgetreden als commandant van de legergroep „H”. Hij heeft toen direct de toestand op Walcheren overwogen. Het was hem bekend, dat de kern van de bezetting bestond uit het gros van de 70e Inf. Div., een zg. „Kranken Division” onder generaal Daser, die volgens zijn mening niet uitmuntte door bekwaamheid, doch dat er op het eiland zeer goede kustbatterijen waren opgesteld. Deze kustbatterijen meende hij, zouden het wel houden als de infanterie-bezetting maar goed was. Student besloot daarom onmiddellijk een poging te doen om de toestand op Walcheren nog te redden door de zwakke 70e Div. te versterken met zijn beste regiment, het Fallsch. regt. 6. Dit regiment was met delen van het Duitse 15e leger in gevecht in west Noord-Brabant ten zuiden van Willemstad. Reeds op 28 October werd dit regiment uit het front genomen en te Numansdorp verzameld om naar Hellevoetsluis te worden gebracht. Met marinevaartuigen zou het daarna bij duisternis naar Walcheren worden verscheept. Toen het regiment op 1 November te Numansdorp gereed stond om te vertrekken, kwamen de berichten binnen van de geallieerde landingen op Walcheren, zodat verscheeping niet meer mogelijk was. Het was te laat, indien er nog drie of vier dagen beschikbaar waren geweest zouden de gevechten op Walcheren vermoedelijk een ander beeld hebben vertoond. Thans moest het bevel gegeven worden het Fallsch. regt. 6 te Numansdorp op te houden.

De Voorzitter:

Ik dank Generaal van Hilten zeer voor zijne voordracht. De Generaal heeft zich op het standpunt gesteld, dat ene oorlogshandeling eerst dan goed te beoordelen is als men haar niet alleen van de eigen, maar ook van de andere zijde beschouwt. Hij heeft de gelegenheid aangegrepen, die zijne positie hem bood, om het „hoor en wederhoor” toe te passen; wij danken daaraan de interessante mededelingen en beschouwingen, die de Generaal ons op zo levendige wijze heeft voorgedragen en waarvoor wij hem zeer dankbaar zijn. (Applaus).

Ik dank U allen voor Uw aanwezigheid, inzonderheid hen, die van elders zijn gekomen, en sluit deze vergadering.

DE STELLINGEN EN CONCLUSIES

- I. De persoonlijke invloed, welke Hitler uitoefende op strategisch en tactisch gebied is voor het Duitse Rijk in menig opzicht fataal geworden.
- II. Er zijn redenen om aan te nemen, dat de Duitse legerleiding niet ernstig van plan is geweest om de operatie „Seelöwe”, waarvoor ook in Nederland voorbereidingen werden getroffen, daadwerkelijk te doen uitvoeren.
- III. Aan de z.g. Atlantic Wall kan achteraf niet de betekenis worden toegekend, welke de Duitse propaganda er aan heeft gegeven; het gedeelte gevormd door de Hollandse kust was niettemin krachtig bevestigd en artilleristisch sterk, doch hier was het gehalte van de bezettingstroepen twijfelachtig.
- IV. Na een onstuimige geallieerde opmars door Noord-Frankrijk is de 21 Army Group gedurende de eerste helft van September 1944 slechts aarzelend zijn operaties in België en tegen het Albert-kanaal begonnen; waardoor de Duitse Heeresgruppe B gelegenheid kreeg zich uit zijn strategisch hopeloze toestand te herstellen en met grote voortvarendheid een Duitse verdediging kon worden georganiseerd aan de Belgische kanalen.

ENIGE FLITSEN UIT HET OORLOGSTIJDVAK NA HALF
SEPTEMBER 1944 MET BETREKKING TOT:

- a. het gebeurde bij de Nijmeegse bruggen;
- b. de z.g. Slag bij Arnhem gezien van Duitse zijde;
- c. de betekenis van en de strijd om het bruggenhoofd Venlo *);
- d. fragmenten uit de terugtocht van het Duitse 15e leger over de Scheldemonding naar Nederlands gebied;
- e. grepen uit de strijd in Zeeland.

---

*) Wegens tijdgebrek is dit punt niet meer behandeld geworden.

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

NIEUWE LEDEN

Nederland

- 's-Gravenhage: Secret. Bibl. Commissie v. h. Min. v. Oorlog, A. L. A. Coppens, Kol. G.S. K.N.I.L.; H. A. Coers, 1e Lt.; B. Koning, Maj. Gen. Staf; H. Veluwenkamp, Lt. Kol. Gen. Staf; Ir. N. J. C. Tierie, Kolonel Genie; J. A. E. M. Ceulen, 1e Lt.
- Amersfoort: W. D. Bosch, ritmeester; G. H. v. d. Beek, Kornet Huz.; Jhr. C. G. Hooft Graafland, ritmeester; W. R. van Mierlo, Majoor Huz.; W. van Hellenberg Hubar, res. 1e Luit. Huz.; Langebach, res. 2e Lt. Huz.; W. Rijks, res. 2e Lt. Huz.; C. P. Meyaard, res. 2e Lt. Huz.; J. L. M. v. d. Bergh, res. 1e Lt. Huz.
- Apeldoorn: J. Th. Walta, res. Maj. Art.
- Bennekom: G. G. van Andel, res. 2e Lt. Art.
- Breda: H. J. Kremer, Kap. waarn.; Bibl. Kader en Off. School Luchtmacht.
- Ede: D. Huiting, Lt. Kol. Inf.; H. Jetten, Kap. Art.; H. O. J. Bakker, res. 2e Lt. Art.; L. P. J. van den Berg, res. 2e Lt. Art.; J. Heimel, res. 2e Lt. Art.; A. van Loosbroek, res. 2e Lt. Art.; K. E. Hamm, res. 2e Lt. Art.; A. Schaaphok, Kornet Veld Art.; N. v. d. Brandlof, Maj. Sp.d.
- Ermelo: A. Norenborg, Kapitein.
- Gilze-Rijen: D. J. ter Beek, Kap.-vlieger.
- Gurssel: D. A. L. Uyttenboogaart, res. 2e Lt.-vlieger.
- Groningen: Bevelhebber 4e Mil. Gewest.
- Haarlem: G. P. de Jong, res. 1e Luit.; L. J. v. Duijn, Kapitein.
- Huis ter Heide: C. Mante, 2e Lt. Waarn.
- Leiderdorp: J. J. Wijnsouw, Maj. Gen. Staf.
- Lonneker: W. N. van Opzeeland, res. 2e Lt.
- Oegstgeest: J. F. M. Steenmetser, Kol. dir. Art.
- Rotterdam: Mr. W. H. Fockema Andrea, Res. Maj. Garde Reg. Gren.; A. Kleinen-dorst, Kap. Inf.
- Utrecht: W. Jung, res. 1e Lt.; J. A. Busch Geertsema, Lt. Kol. Genie.
- Voorburg: Mr. Dr. J. C. Coebergh.
- Vreeswijk: C. J. Spinhoven, 2e Lt.
- Wassenaar: Jhr. Mr. H. L. van der Wijck, Luit. Kolonel.
- Zdist: C. J. W. Lanen, Kolonel Genie.

Indonesië

- Th. van Ardenne, Kap. Inf. K.N.I.L.; J. R. Schoemaker, Kap. Inf. K.N.I.L.; E. E. Zindel, res. 2e Lt. Inf.; H. M. Dijkman, Majoor Art.; J. C. M. Smits, Kap. Inf.; G. J. Horsthuis, Kap. Inf. K.N.I.L.; H. L. Hoorweg, Lt. Kol. Art. K.N.I.L.; G. C. F. van Dorp, N.V. (3 abonnementen); J. H. Erkelens, res. 2e Lt. Inf.

RECTIFICATIE

te lezen op blz. 40 afl. I 48/49:

Maart '49 de Pioniers gedurende en na de Ite Wereldoorlog.
Inleider: Lt. Kol. Genie M. de Boer.